

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 19200/I/2012/2194061300

Európska politika susedstva v regióne
Strednej Európy

Diplomová práca

2012

Bc. Barbara Kiszely

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Európska politika susedstva v regióne
Strednej Európy

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia
Študijný odbor: 6221 8 00 - Medzinárodné ekonomické vzťahy
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov
Vedúci záverečnej práce: doc.PhDr. Marta Zágoršeková, CSc.

Bratislava 2012

Bc. Barbara Kiszely

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

(podpis študenta)

Pod'akovanie

Týmto by som sa chcela poďakovať vedúcej mojej diplomovej práce doc. Marte Zágoršekovej za cenné rady, podnetné pripomienky a podporu počas vypracovania tejto práce.

Barbara Kiszely

ABSTRAKT

KISZELY, Barbara: *Európska politika susedstva v regióne Strednej Európy*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov. – doc.PhDr. Marta Zágorská, CSc. – Bratislava: FMV EU, 2012, 80s.)

Cieľom záverečnej práce je preskúmať vznik a vývoj Európskej politiky susedstva, jej nástroje a praktické využitie. Práca poskytuje širší pohľad na politiku susedstva, analyzuje možnosti regionálnej spolupráce štátov v regióne Strednej Európy, vychádzajúcej z iniciatívy štátov, či regionálnych združení aj mimo oficiálnej agendy Európskej únie. Práca je rozdelená do šiestich kapitol. Prvá kapitola je venovaná rôznym formám spolupráce krajín v Strednej Európe, vrátane Európskej politiky susedstva, cezhraničnej spolupráce, či euroregiónov. V ďalšej časti sú preskúmané nástroje Európskej politiky susedstva a ich využitie v praxi. Analyzované sú tiež susedské vzťahy Slovenskej republiky a Ukrajiny. Na záver sa práca zaoberá nedostatkami a výzvami Európskej politiky susedstva, ako aj jej alternatívami. Výsledkom riešenia danej problematiky je zhodnotenie fungovania susedskej politiky a jej východnej dimenzie, ako súčasť stratégie budovania susedských vzťahov popri ostatných formách regionálnej spolupráce.

Kľúčové slová:

Európska politika susedstva, cezhraničná spolupráca, interkultúrny dialóg, Stredná Európa, Ukrajina

ABSTRACT

KISZELY, Barbara: *European Neighbourhood Policy in the region of Central Europe*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Political Relations. – doc.PhDr. Marta Zágorská, CSc. – Bratislava: FMV EU, 2012, 80p.)

The objective of this thesis is to investigate the formation and evolution of the European Neighbourhood Policy, the tools and practical application. The thesis offers the broader view of the policy of neighbourhood, analyze the possibilities of the regional cooperation of the states in the region of Central Europe that is based on the initiative of the states or of the regional associations, outside the official agenda of the European Union. The thesis is divided into six chapters. The first chapter presents various forms of cooperation of the states in Central Europe, including the European Neighbourhood Policy, cross-border cooperation and Euroregions. In the following part the tools of European Neighbourhood Policy are reviewed and their use in practice. The next chapter analyze the position of Ukraine and its relation with the Slovak Republic. The last chapter deals with the shortcomings and challenges of the European Neighbourhood Policy as well as with its alternatives. The result of the research is the evaluation of the ENP and its Eastern dimension as the part of a strategy of building the neighbourhood along with other forms of regional cooperation.

Key words:

European Neighbourhood Policy, cross-border cooperation, intercultural dialogue, Central Europe, Ukraine

Obsah

Zoznam skratiek	9
Úvod	10
1. Pozadie Európskej politiky susedstva	12
1.1 Charakteristika Európskej politiky susedstva	12
1.2 Cezhraničná spolupráca	15
1.3 Euroregióny	18
1.4 Kultúrna diverzita a politika uznania	22
1.5 Európska politika susedstva v Strednej Európe	25
1.5.1 Spôsoby posilňovania integrácie a spolupráce v Strednej Európe	27
2. Cieľ práce	31
3. Metodika a metódy skúmania.....	33
4. Nástroje Európskej politiky susedstva.....	34
4.1 Dohody o partnerstve a spolupráci.....	37
4.2 Akčné plány	39
4.3 Európsky nástroj pre susedstvo a partnerstvo	43
4.3.1 Regionálne programy ENPI	47
4.3.2 Finančné nástroje na podporu politiky susedstva v rozpočtovom období 2014-2020	52
5. Slovensko a Ukrajina.....	55
5.1 Susedské vzťahy Slovenskej republiky v kontexte rozvoja Európskej susedskej politiky	55
5.1.1 Susedské vzťahy SR – Ukrajina	57
5.2 Vzťahy EÚ s Ukrajinou.....	58

6. Výzvy susedskej politiky	65
6.1 Výzvy Európskej politiky susedstva	65
6.2 Alternatívy Európskej politiky susedstva.....	68
Záver	70
Zoznam použitej literatúry	73

Zoznam skratiek

CEI	Stredoeurópska iniciatíva (Central European Initiative)
EEAS	Európska služba pre vonkajšiu činnosť (European External Action Service)
EHSV	Európsky hospodársky a sociálny výbor
ENI	Nástroj európskej susedskej politiky (European Neighbourhood Instrument)
ENPI	Európsky nástroj pre susedstvo a partnerstvo (European Neighbourhood and Partnership Instrument)
EPS	Európska politika susedstva
EÚ	Európska únia
MEDA	Nástroj na podporu štátov Eurostredomorského partnerstva
MSP	Malé a stredné podniky
NATO	Severoatlantická aliancia (North Atlantic Treaty)
NUTS	Spoločná klasifikácia územných jednotiek (Nomenclature of Territorial Units for Statistics)
SIGMA	Nástroj na podporu verejnej správy a riadenia (Support for Improvement in Governance and Management)
SR	Slovenská republika
SVE	stredná a východná Európa
TACIS	Technická pomoc Spoločenstvu nezávislých štátov (Technical Aid to Commonwealth of Independent States)
TAIEX	Technická pomoc a výmena informácií (Technical Assistance and Information Exchange)
V4	Vyšehradská štvorka

Úvod

Európska politika susedstva je jednou z najmladších politík Európskej únie, vzhľadom k tomu, že iniciatíva na jej vznik bola podaná v súvislosti s dynamickým rozširovaním Európskej únie a prijatím nových dvanástich štátov. Rozšírenie takéhoto historického rozsahu má za následok zmenu politického, ekonomického, sociálneho rozmeru fungovania Európskej únie, ako i zmenu jej postavenia ako aktéra v medzinárodných vzťahoch. Európska politika susedstva je ucelenou koncepciou Európskej únie, ktorej úlohou je práve reagovať na novovzniknutú situáciu a čeliť výzvam v medzinárodnom prostredí a zabrániť vytváraniu deliacich línií medzi členskými štátmi EÚ a novými susedmi na južných, no najmä na východných hraniciach Únie.

Ako oficiálna politika a stratégia Európskej únie voči šestnástim partnerským štátom je EPS dostatočne rozpracovaná v oficiálnych dokumentoch Európskej únie, a na internetových portáloch európskych inštitúcií a orgánov, ako sú Európska komisia, Európska rada, či Európska služba pre vonkajšiu činnosť. Susedskú politiku je však možné chápať aj v širšom zmysle ako politiku vytváranú každým štátom vo vzťahu k jeho susedom, mimo rámec agendy Európskej únie. V záujme zvýšenia, politickej, ekonomickej, vedeckej, či kultúrnej spolupráce štáty vytvárajú regionálne zoskupenia, aby svoje aktivity zefektívnili. Inými formami spolupráce je aj cezhraničná spolupráca, vytváranie euroregiónov, zakladanie medzinárodných organizácií.

Na druhej strane sa naskytá otázka, ktoré štáty máme považovať za susedné, či je to práve spoločná fyzická hranica, ktorá má byť určujúca, alebo je to napríklad spoločná účasť v medzinárodnej organizácii, či spoločné záujmy. Z tohto dôvodu som sa rozhodla spracovať tému susedskej politiky v regióne Strednej Európy¹. Cieľom diplomovej práce bolo skúmanie dvoch dimenzií politiky susedstva. Na jednej strane podáva charakterizovať výsledky oficiálnej európskej susedskej politiky, na druhej strane preskúmať aj iné alternatívy, ktoré majú rovnaký cieľ, a to vybudovanie priateľských, mierových a stabilných susedských vzťahov, z ktorých môžu profitovať obe strany.

V prípade Európskej politiky susedstva hlavným zámerom práce je skúmanie východnej dimenzie, pretože štáty do nej zapojené majú spoločné hranice s členskými štátmi EÚ nachádzajúcimi sa v strednej Európe a je potrebné skúmať rozvoj susedských vzťahov nielen medzi štátmi EÚ, ale aj medzi členským štátom EÚ a partnerským štátom

¹ Pre zachovanie jednotnosti v práci používam pojem Stredná Európa vo význame podstatného mena, ako označenie konkrétneho regiónu, nie vo význame prídavného mena na označenie geografickej polohy.

EPS. Susedská politika Európskej únie je najužšie spojená s politickou víziou európskeho regionalizmu, teda s ideou prehľbovať stabilitu integrácie pomocou posilňovania občianskych vzťahov v konkrétnom regióne. V práci budeme skúmať otázku, ako sa tento politický zámer realizuje v strednej Európe, kde po transformácii režimov z totalitárneho na liberálnu demokraciu a po rozpade bývalého Československa sa susedské vzťahy najvýraznejšie zmenili. Táto zmena, ako ukážeme, podstatne ovplyvnila predovšetkým susedské vzťahy smerom na východ, v prípade Slovenskej republiky vzťahy s Ukrajinou.

Cieľom práce je prispieť ku skúmaniu tejto problematiky z pozície odboru medzinárodných vzťahov ako podľa nás dôležitej oblasti prehľbovania európskeho integračného procesu.

1. Pozadie Európskej politiky susedstva

1.1 Charakteristika Európskej politiky susedstva

Po rozpade Sovietskeho zväzu a bipolárneho svetového systému sa postupne pozornosť západných krajín Európskej únie (EÚ) začala sústreďovať na budovanie a prehĺbovanie vzťahov aj so štátmi strednej a východnej Európy (SVE). V priebehu niekoľkých rokov od získania nezávislosti bol jednotlivým štátom SVE pridelený status kandidátskych krajín na vstup do Európskej únie. Rozsiahlym rozširovaním európskej integrácie smerom na východ pocítili mnohé štáty EÚ nutnosť orientovať sa rovnakým spôsobom aj na južných susedov. Výsledkom bolo vytvorenie Eurostredomorského partnerstva. Stalo sa tak v roku 1995 prostredníctvom tzv. Barcelonského procesu. V súčasnosti je toto partnerstvo s našimi južnými susedmi, kde patria vybrané štáty severnej Afriky, jednou z dimenzií Európskej politiky susedstva (EPS). Po rozšírení EÚ v rokoch 2004 a 2007 o dvanásť nových členských štátov strednej a východnej Európy sa EÚ ocitla v bezprostrednej prítomnosti nových susedov. Pre definovanie vzťahov s týmito štátmi, nachádzajúcimi sa na hraniciach s EÚ, chýbal akýkoľvek rámec. Východné partnerstvo, ako druhá dimenzia EPS, je partnerstvo s východnými susedmi, bývalými štátmi ZSSR - Ukrajinou, Moldavskom, Bieloruskom, Gruzínskom, Azerbajdžanom a Arménskom. Napriek tomu, že samotná EPS bola načrtnutá v roku 2003 a oficiálne uvedená v roku 2004, Východné partnerstvo vzniklo v roku 2009 na podnet Poľska a Švédska.

EPS sa vzťahuje na rozvíjanie vzťahov a spolupráce v rôznych oblastiach medzi štátmi EÚ a ich susedmi na východnej a južnej hranici, najmä na rozvoj vzájomného obchodu, mobility osôb, tovaru a služieb a finančnú podporu. Konečným cieľom je zabezpečiť prosperitu, stabilitu a bezpečnosť tak pre členské štáty EÚ, ako aj pre štáty, na ktoré sa vzťahuje program projektu EPS. Najvyšší politickí predstavitelia členských štátov Európskej únie sa už od vzniku Európskych spoločenstiev zasadzovali o rozšírenie Spoločenstva o ďalšie členské štáty. V roku 2004 sa uskutočnilo doteraz najväčšie rozšírenie EÚ, keď bolo prijatých desať nových štátov. Boli nimi Slovensko, Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Malta, Cyprus a Slovinsko. Rozšírenie EÚ, väčšinou o štáty strednej a východnej Európy, znamenalo pre EÚ nutnosť prispôbiť sa novým podmienkam. Okrem iného sa nastolila otázka rozvíjania vzťahov

a spolupráce s novými susednými štátmi EÚ. Riešením bolo uvedenie novej politiky Európskej únie, ktorá komplexným spôsobom upravuje takéto vzťahy. Aktivity vyvíjané v rámci EPS sa realizujú vo vzťahu k nasledujúcim šestnástim štátom: na východe je to Ukrajina, Bielorusko, Moldavsko, ďalej Arménsko, Azerbajdžan a Gruzínsko, ako susedské s kandidátskym štátom do EÚ Tureckom; štáty na pobreží Stredozemného mora - Izrael, Alžírsko, Egypt, Jordánsko, Libanon, Líbya, Maroko, Okupované územie Palestíny, Sýria a Tunisko. Nová situácia a geograficko-politické postavenie EÚ v Európe sa stali impulzom pre vznik a rozvoj Európskej politiky susedstva.

Myšlienka vytvorenia EPS sa prvýkrát objavila v správe Európskej komisie s názvom „Širšia Európa“ v marci 2003.² Za cieľ EPS stanovila zdieľať výhody, ktoré prinesie rozšírenie EÚ v roku 2004 s novými susednými krajinami podporovaním stability a bezpečnosti. V tomto ohľade nastal posun v porovnaní s účelom projektu Stredomorského partnerstva, a to od rozvoja vzájomných vzťahov k udržaniu ich stability a bezpečnosti. EPS vytvorila mechanizmus, ktorý zabezpečuje, aby krajiny susediace s EÚ mohli profitovať z integrácie, a aby sa nevytvárali žiadne deliace línie medzi novopristupujúcimi štátmi a ich susedmi. Za vytvorením agendy EPS stála snaha jasne a komplexne definovať politický rámec vzťahov s novými susednými štátmi EÚ. Hlavným cieľom je rozvíjanie spolupráce v politickej a bezpečnostnej oblasti a v oblasti sociálno-ekonomického rozvoja, ktorá by sa nezakladala na členstve v EÚ, hoci účasť v EPS explicitne nevyklučuje možnosť členstva. EÚ ponúka svojim susedom privilegované politické a ekonomické vzťahy, za predpokladu, že sa zaviazu k reformám a k demokracii. Aktivity preto nie sú zamerané na kandidátske štáty o členstvo, tzn. Macedónsko, Chorvátsko, Turecko a Srbsko. Spolupráca s nimi sa rozvíja na základe podpísania asociačných dohôd s perspektívou budúceho členstva. Z EPS sú vyňaté viaceré skupiny štátov. Okrem kandidátskych krajín sú to aj potenciálne kandidátske štáty, čo sú ostatné štáty Západného Balkánu, s ktorými vzťahy sa riadia programom Stabilizačný a asociačný proces (SAP). Ďalej sú to členské štáty Európskeho združenia voľného obchodu, pretože Island, Nórsko, Lichtenštajnsko a Švajčiarsko sú sčasti integrované do EÚ a už teraz zdieľajú niektoré z európskych politík. Mikroštáty sú taktiež úzko integrované do EÚ, preto nie je potrebné ich vzťahy riadiť na základe EPS. Napokon v EPS nie je zahrnuté

²ALAGOZ, H.: The Impact of the European Neighbourhood Policy on Turkey. In *Central-European Case Studies*. s.14. 2008, 2.vydanie, [cit.2011-11-01]. Dostupné na internete: <<http://www.sze.hu/blszk/bss2010/CEIC2008vol.pdf>>

Rusko, pretože ako jedna zo svetových veľmocí odmieta spadať pod akúkoľvek politiku Európskej únie. EÚ s Ruskom spolupracuje v rámci projektu „Strategické partnerstvo“.

Dôvodom, prečo sú do spomínaného európskeho projektu zapojené aj štáty, ktoré priamo nezdieľajú spoločnú geografickú hranicu s EÚ je ten, že pojem susedstva nesmie byť vykladaný výlučne geograficky. Susedská politika spočíva aj v rozvíjaní kultúry a spoločných hodnôt, respektíve ich hľadanie. V tomto význame ide o susedstvo politické a hodnotové. EPS sa snaží o vytvorenie priestoru pre určitý stupeň integrácie s partnerskými krajinami. Patrí sem napríklad zlepšenie životného prostredia, spolupráca v oblasti energetiky, klimatických zmien, dopravy, migrácie a poskytovanie technickej, politickej a finančnej pomoci. V oblasti vzájomného obchodu sa snaží o vytvorenie zóny voľného obchodu podpísaním dohôd o voľnom obchode. V oblasti energetiky EÚ spolupracuje s krajinami Čierneho mora, bilaterálne dohody už podpísala s Ukrajinou, Azerbajdžanom a Marokom. Za účelom boja proti nelegálnej migrácii chce Európska komisia zaviesť privilegované vízové postupy pre občanov susedských štátov. Finančné prostriedky EÚ určené pre projekt politiky susedstva sa využívajú na reformy riadenia a spravovania štátov, aby boli dodržiavané ľudské práva, vláda zákona a dobrá vlády, na rozvoj spolupráce v boji proti terorizmu a cezhraničnej kriminality, vrátane obchodovania s drogami a ľuďmi. Úspešné fungovanie Európskej politiky susedstva si vyžaduje aktívnu účasť oboch zúčastnených strán, Európskej únie aj jej susedov. Lepšej implementácii EPS napomáha aj vytvorenie Európskej služby pre vonkajšiu činnosť (EEAS), ktorá pomáha pri činnosti Vysokému predstaviteľovi Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku a podpredsedníčke Európskej komisie Catherine Ashton, a tiež komisár pre rozširovanie a spoločnú susedskú politiku Štefan Füle. Táto funkcia bola vytvorená v nadväznosti na vytvorenie EPS. V období pred vstupom do platnosti Lisabonskej zmluvy patrila EPS do druhého piliera spolu so Spoločnou zahraničnou a bezpečnostnou politikou. Prvou komisárkou, ktorá mala oficiálne vo svojom portfóliu susedskú politiku bola bývalá ministerka zahraničných vecí Rakúska a neúspešná kandidátka na spolkovú prezidentku, Benita Ferrero-Waldner. Zodpovednosť za susedskú politiku jej patrila najskôr z titulu funkcie Komisárky pre zahraničné vzťahy a susedskú politiku a od 1. Decembra 2009 z titulu funkcie Komisárky pre susedskú politiku a obchod. Agenda týkajúca sa zahraničných vzťahov prešla k tomuto dňu na novú Vysokú predstaviteľku pre zahraničnú politiku, Catherine Ashton, ktorá mala dovtedy na starosti práve obchod. Od roku 2010 sa podľa Lisabonskej zmluvy agenda susedskej politiky presúva na nového Komiséra pre rozšírenie a susedskú politiku.

Pri hľadaní možností, ktoré môže poskytnúť koncept EPS, je potrebné hľadať rozsah pojmu *sused*. Termín je veľmi komplexný, pretože implikuje jednak rozvoj vnútorný, ale aj smerom navonok, najmä ku geograficky blízkym štátom. Pojem *sused* umožňuje prekonať obmedzovanie sa len na spoluprácu v ekonomickej oblasti, ale ponúka možnosť vytvorenia veľkého európskeho projektu, v ktorom už nejde len o voľný pohyb kapitálu, tovarov, služieb a osôb. Prítomnosť nových susedov predstavuje pre EÚ, v tomto ohľade, nové hrozby, ale aj príležitosti. Okrem globálne rozširujúcich sa bezpečnostných hrozieb, sú pre EÚ špecifické problémy s nárastom migrácie cez východné hranice EÚ z Ukrajiny a Bieloruska, alebo vzťahy so stredomorskými krajinami spájané s rozšírením medzinárodného terorizmu. Výzvou je nájsť kompromis medzi prioritou zachovania bezpečnosti a rozvíjaním politiky susedstva. Tieto dva záujmy EÚ sa však nemusia zákonite vylučovať, keďže jedným zo zámerov zavedenia EPS bolo posilniť prosperitu, stabilitu a vzájomnú bezpečnosť EÚ a jej susediacich krajín. Na dosiahnutie tohto cieľa však musia byť prostriedky EPS využité efektívne a rozumne za podmienok vzájomnej spolupráce.

1.2 Cezhraničná spolupráca

Vzťahy medzi štátmi sa začali rozvíjať dávno predtým ako bola zavedená oficiálna politika EÚ. Za jeden zo základných spôsobov budovania priateľských a užitočných susedských vzťahov možno považovať cezhraničnú spoluprácu. Počiatky vzniku EPS teda môžeme vidieť práve v rozvíjaní cezhraničnej spolupráce v čase, keď ešte hranice medzi štátmi neboli zrušené Schengenskou dohodou, ktorá odstránila hraničné kontroly osôb. Schengenský priestor dnes zahŕňa všetky členské štáty EÚ s výnimkou Veľkej Británie a Írska³, Bulharska, Cypru a Rumunska. Jeho členmi sú aj Nórsko, Švajčiarsko a Island. Vytvorením Schengenského priestoru a zrušením fyzických, administratívnych a technických prekážok vo voľnom pohybe osôb na území EÚ sa naskytá nový rozmer Európskej politiky susedstva.

Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a Kabinetom ministrom Ukrajiny o cezhraničnej spolupráci definuje pojem *cezhraničná spolupráca* ako „všetky administratívne, technické, ekonomické, sociálne a kultúrne aktivity smerujúce k upevneniu a rozvíjaniu vzťahov medzi zmluvnými stranami, ako aj obcami, mestami a

³ Veľká Británia a Írsko zatiaľ implementovali len schengenské *acquis*, týkajúce sa policajnej spolupráce.

regiónmi a ich orgánmi na oboch stranách spoločnej štátnej hranice, ako aj uzavieranie primeraných dohôd na riešenie spoločných problémov.“⁴⁴

Úloha cezhraničnej spolupráce má iný rozmer ako rozvíjanie politiky susedstva. Vymedzenie územia nie je obmedzované štátnou hranicou, ale ju prekračuje a združuje regióny na oboch stranách hranice. Susedské vzťahy sa rozvíjajú v skutočnej blízkosti. Proces rozvoja cezhraničnej spolupráce je výsledkom celkových integračných tendencií na európskom kontinente v politických, sociálnych, či kultúrnych otázkach. Cieľom je riešenie problémov v týchto otázkach najmä na regionálnej a miestnej úrovni. Predstavuje aktivity regionálnych a miestnych samospráv zamerané na posilnenie a podporu susedských vzťahov obyvateľstva a inštitúcií nielen v blízkosti spoločných hraníc, ale v určitých prípadoch aj vo vnútrozemí pri súčasnom rešpektovaní vnútroštátnych právnych poriadkov a zahraničnej politiky týchto štátov. Najmä pre relatívne malé ekonomiky nachádzajúce sa na území strednej Európy, ako je Slovensko, Maďarsko, či Česká republika, mala cezhraničná spolupráca obrovský význam, vzhľadom k ich vysokému výrobnému potenciálu, reštrukturalizácii ich trhu a ekonomiky, avšak nízkej kúpyschopnosti domáceho obyvateľstva a malý trh. Uskutočňovanie celého rozsahu procesov zahrnutých v cezhraničnej spolupráci si vyžadovalo množstvo administratívnych zmien, technických, ekonomických, sociálnych a kultúrnych opatrení v súlade s uzatvorenými dohodami. Najmä po rozšírení členskej základne Rady Európy sa cezhraničná spolupráca dostala do centra ich pozornosti. Prvýkrát v roku 1980 prijala Rada Európy Európsky rámcový dohovor o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi (ďalej len Dohovor), ku ktorému postupne pristupovali členské štáty Rady Európy jeho ratifikáciou. V prípade Slovenskej republiky sa tak stalo 2. mája 2000. Cieľom Dohovoru je podporiť a uľahčiť uzatváranie dohôd o cezhraničnej spolupráci v rámci právomocí miestnych a regionálnych orgánov. K dohovoru sú pripojené modelové a rámcové zmluvy, štatúty a dohody, ktoré sú určené ako pomôcka pri uzatváraní bilaterálnych dohôd o cezhraničnej spolupráci medzi štátmi. Tieto môžu byť pozmenené so zreteľom na špecifickú situáciu každej zmluvnej strany. Nemajú teda záväzný charakter. Uzatvorené zmluvy a dohody musia byť v súlade s existujúcim vnútroštátnym právom každej zmluvnej strany v otázkach medzinárodných vzťahov a celkovej politiky a s predpismi upravujúcimi kontrolu a dozor nad zainteresovanými územnými celkami

⁴⁴ Ministerstvo zahraničných vecí SR: *Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a Kabinetom Ukrajiny o cezhraničnej spolupráci*.čl.1. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky. [cit. 2012-03-10]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?bilateralne-dohody-a-zmluvy-o-cezhranicnej-spolupraci>>

alebo orgánmi. Všetky informácie o zmluvách uzatvorených podľa Dohovoru musia byť oznámené generálnemu tajomníkovi Rady Európy. K Dohovoru môže pristúpiť aj nečlenský európsky štát na základe jednomyseľného rozhodnutia Výboru ministrov Rady Európy.⁵ V súlade s Protokolom č.2 k Európskemu rámcovému dohovoru týkajúceho sa interteritoriálnej spolupráce nie je cezhraničná spolupráca obmedzená len na bezprostredne susediace územné celky alebo orgány, ale vzťahuje sa aj na nesusediace subjekty. Protokol ustanovuje právny rámec pre takúto spoluprácu, ktorá sa označuje ako interteritoriálna. Podľa čl.1 *interteritoriálna spolupráca* je „spoločná činnosť zameriavajúca sa na vytváranie vzťahov medzi územnými celkami alebo orgánmi dvoch alebo viacerých zmluvných strán, iných ako sú vzťahy cezhraničnej spolupráce susediacich orgánov, vrátane uzatvárania dohôd o spolupráci s územnými celkami alebo orgánmi iných štátov.“⁶ Na Slovensku Protokol vstúpil do platnosti 1. februára 2001. Podmienkou pristúpenia k protokolu je predchádzajúce pristúpenie k Európskemu rámcovému dohovoru o cezhraničnej spolupráci.

Systematické rozvíjanie cezhraničnej spolupráce je neoddeliteľnou súčasťou integračného procesu potenciálnych kandidátskych krajín na členstvo v EÚ, vrátane Ukrajiny, hoci doteraz oficiálne nie je považovaná za potenciálne kandidátsku krajinu. Európska únia má za cieľ rozvíjať príslušné regióny v pohraničných územiach, pretože len tak bude schopná sama naplno prekvitať. Výsledkom spolupráce susediacich krajín v rámci rozvíjania rôznych regionálnych projektov má byť zrušenie akýchkoľvek bariér medzi štátmi a regiónmi, vytvoriť užší a priateľskejší vzťah, kde by štátne hranice mali len symbolickú funkciu. Trendom sa stáva, že okrem samotných národných štátov sú aktérmi regionálnej susedskej politiky aj inštitúcie, rôzne občianske hnutia, vládne a mimovládne organizácie. Význam a váha regiónov pri rozhodovaní európskych inštitúcií v oblastiach obchodnej, susedskej, či regionálnej politiky sa zvyšuje. Viditeľné je to najmä po ustanovení Výboru regiónov na základe ustanovení Zmluvy o Európskej únii (čl.4(2) a 198a), ktorý zaručuje účasť regiónov v integračnom procese, kde miestne autority a regióny majú možnosť vyjadriť svoje záujmy a ciele. Dôkazom je aj to, že poskytovanie a prerozdelenie regionálnych fondov závisí čisto od prístupu jednotlivých regiónov a ich plánovaných projektov. Silne centralizované štáty preto tiež museli aspoň čiastočne

⁵ Ministerstvo vnútra SR: *Európsky rámcový dohovor o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi*. [Cit. 2011-01-11]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?medzinarodne-europske-dokumenty>>

⁶ Ministerstvo vnútra SR: *Čl.1 Protokolu č.2 k Európskemu rámcovému dohovoru*. [Cit. 2011-01-11]. Dostupné na internete <<http://www.minv.sk/?medzinarodne-europske-dokumenty>>

akceptovať rozhodnutia regionálnych samospráv. Postavenie európskych regiónov sa posilnilo okrem iného aj vďaka vytvoreniu vlastných informačných a kontaktných kancelárií priamo v Bruseli, kde majú možnosť propagovať svoje záujmy na európskej úrovni. Európska únia silno podporuje regionalizmus a vytvára potrebné politické fórum. V prostredí globalizujúceho a integrujúceho sa sveta myšlienka regionalizácie dávno presiahla čisto rozmer vytvárania voľného trhu, zahŕňa aj oblasti sociálneho, kultúrneho a ekonomicko-politického života.

1.3 Euroregióny

Dynamické rozvíjanie cezhraničnej spolupráce vyústilo až do vytvárania tzv. euroregiónov. Pojem *euroregión*, resp. cezhraničný región, vyjadruje „dobrovoľnú cezhraničnú spoluprácu v ekonomickej, sociálnej, kultúrnej oblasti a mnohých iných sférach života medzi dvoma krajinami alebo medzi viacerými krajinami a ich miestnymi autoritami.“⁷ Cieľom takéhoto združenia je realizácia spoločných projektov v spomenutých oblastiach. Pohraničné oblasti a teritória združené do euroregiónu majú väčšinou spoločné vlastnosti, ako je relatívne veľká vzdialenosť od hlavného mesta, odľahlý región a z toho vyplývajúci zaostalejší vývoj, často zdieľajú spoločnú históriu a majú podobné súčasné lokálne problémy. Vďaka cezhraničnej spolupráci patria euroregióny medzi najefektívnejšie nástroje eliminácie negatívneho vplyvu hranice. Pohraničné regióny predstavujú mosty európskeho zjednocovacieho procesu.⁸ Euroregión sa považuje sa viacmenej jasne vymedzené jednotné územie ako zhmotnenie vytvorených vzťahov medzi samosprávami. Zintenzívňovaním cezhraničnej spolupráce sa podporuje aj rýchlejšie vytváranie euroregiónov, ktoré sú vytvorené na základe dohôd v rôznych oblastiach. V závislosti od toho, či je vytvorenie cezhraničného regiónu výsledkom spolupráce štátov a ich samospráv, alebo sú založené autoritami v odborných kultúrnych, vedeckých, výskumných, či športových inštitúciách sa euroregióny považujú buď za formálne inštitucionálne združenia, alebo neformálne zoskupenia. Napriek tomu, že euroregióny nemajú vlastnú legislatívnu právomoc, majú nárok na finančnú podporu z fondov EÚ.

⁷ TEREM P.: Transfrontier regions as the bridges of European integration process. *In Ukraine, between integration and partnership*. str.42. Brusel: Bruylant. 2010.

⁸ JIROUŠEK J.: *Euroregiony na Slovensku*. [Cit. 2011-11-01]. Dostupné na internete <<http://www.euractiv.sk/regionalny-rozvoj/analyza/euroregiony-na-slovensku>>

Formálne počiatky cezhraničnej spolupráce a vytvárania cezhraničných regiónov možno pozorovať najmä v západnej Európe. Príkladom sú euroregióny na nemecko-francúzskych, či španielsko-portugalských hraniciach. Prvé dohody boli podpísané už v období 50. rokov. Po páde „železnej opony“ a uvoľnení sa politickej situácie v strednej a východnej Európe možno pozorovať postupné rozšírenie tejto formy spolupráce aj v krajinách bývalého východného bloku. V týchto procesoch významnú úlohu zohrala aj Rada Európy.

Hlavné motívy vytvárania euroregiónov môžeme zhrnúť do nasledovných bodov:

- Snahy vzájomne predísť vytvoreným a potenciálnym bariéram a predsudkom;
- Existencia formálnych a neformálnych medziľudských vzťahov, najmä na úrovni miestnych mikrokomunit, ktoré majú medzi sebou dobré vzťahy, spoločné hodnoty a ciele;
- Spoločné záujmy v najrôznejších oblastiach, ekonomické, sociálne, kultúrne;
- Spoločné geografické prostredie, štruktúra krajiny a jej využitie, snaha o efektivitu a spoluprácu;
- Spoločné historické dedičstvo.⁹

V Európe žije v pohraničných regiónoch približne 30% obyvateľstva¹⁰. Úroveň ekonomického rozvoja a životnej úrovne viditeľne zaostáva v porovnaní s mierou rozvoja vo vnútri štátu, resp. v okolí hlavného mesta. Je vo všeobecnom európskom záujme vykonávať politiku, ktorá vedie z vyrovnaniu takýchto rozdielov a podporovať činnosť euroregiónov. Túto funkciu plnia nástroje európskej regionálnej politiky. Systém podpory euroregionálnych aktivít pokrýva dve oblasti:

1. Projekty zamerané na zintenzívnenie cezhraničnej spolupráce. Podpora je zameraná hlavne na prípravu projektov, hľadanie partnerov a spracovanie spoločných programových dokumentov. Organizujú sa podujatia, propagačné aktivity, workshopy a prezentácie zamerané na nadviazovanie partnerstiev k prehĺbeniu cezhraničnej spolupráce.

⁹ TEREM P.: Transfrontier regions as the bridges of European integration process. *In Ukraine, between integration and partnership*. str.43. Brusel: Bruylant. 2010.

¹⁰Tamtiež.

2. Podpora činnosti regionálnych združení. Cieľom je podporiť základnú administratívno-organizačnú funkciu regionálnych združení.

Z celkového rozpočtu vyčleneného pre euroregióny a cezhraničné regióny môže byť 25% zdrojov využitých na podporu činnosti regionálnych združení. Zvyšných 75% na zintenzívnenie cezhraničnej spolupráce. Minimálna výška spolufinancovania je určená na úrovni 10% celkových nákladov.¹¹

Nevýhody plynúce z periférneho geografického umiestnenia sú eliminované práve prostredníctvom aktivít cezhraničných regiónov. Výsledkom je posilnenie celkovej bezpečnosti a koherencie v Európe, urýchlenie rozvoja konkrétnej krajiny. Za účelom podpory stability, mieru a permanentného rozvoja musia byť do vytvárania európskych politík zapojené vo väčšej miere nové členské štáty EÚ a do úvahy sa musia brať aj záujmy susedných krajín EÚ. Príkladom krajiny v Strednej Európe, ktorá profituje z cezhraničnej spolupráce je Slovensko. Periférne oblasti, s výnimkou hlavného mesta, hlavne vo východnej časti krajiny svojím rozvojom najmä počas existencie socialistického bloku, hlboko zaostávali za západnými regiónmi. Práve v tejto časti Slovenska vznikli prvé euroregióny. V 90. rokoch sa Slovensko začalo zaujímať najmä o spoluprácu s Rakúskom a Poľskom. Popri euroregiónoch na východnom Slovensku vznikali takéto združenia aj na strednom Slovensku, napríklad Karpatský euroregión, či cezhraničný zväzok Euroregión Tatry.¹²Rozvoj spolupráce s Maďarskom, aj v dôsledku napätých politických vzťahov a predsudkov, sa objavil neskôr. Slovensko-maďarská spolupráca má veľký potenciál byť úspešná vďaka spoločnému historickému pozadiu, geografickému krajinnému prostrediu a znalosťou jazyka, keďže v pohraničných územiach žijú slovenské, resp. maďarské menšiny. V neposlednom rade sa začala na rovnakom základe rozvíjať aj spolupráca s východným susedom, Ukrajinou.

Cezhraničná spolupráca je nenahradiateľnou súčasťou susedskej politiky. Spolupráca inštitúcií a organizácií na nižšej ako národnej úrovni posilňuje stabilitu regiónov, slobodu, bezpečnosť a ľudské práva a zároveň dbá na zachovanie kultúrnej identity každej národnostnej skupiny, ktorá sa na jednotlivých iniciatívach podieľa. Pre európske národy a menšiny je preto táto forma spolupráce veľmi výhodná a prínosná. Podľa Nariadenia č.

¹¹EURACTIV: *Pokračovanie podpory pre euroregióny dostalo zelenú*. 2007. [Cit. 2011-11-01]. Dostupné na internete:

<<http://www.euractiv.sk/regionalny-rozvoj/clanok/pokracovanie-podpory-pre-euroregiony-dostalo-zelenu>>

¹² Tamtiež.

10802006 Európskeho parlamentu a Rady z 5. júla 2006 o Európskom regionálnom rozvojovom fonde je cezhraničná spolupráca počas rokov 2007-2013 zameraná hlavne na:

- Rozvoj cezhraničných ekonomických, sociálnych a environmentálnych aktivít prostredníctvom spoločných stratégií udržateľného rozvoja, podporou obchodných aktivít a turistického ruchu;
- Propagácia a posilnenie spoločnej ochrany a správy kultúrnych zdrojov a taktiež prevencia pred prírodnými a technickými rizikami;
- Podpora väzieb medzi mestom a vidiekom;
- Odstránenie izolovanosti periférnych oblastí posilnením dopravného spojenia, informačných a telekomunikačných sietí a služieb, rovnako aj cezhraničných vodných, odpadových a energetických systémov a vybavenia;
- Rozvoj spolupráce a kapacít pre spoločné využívanie infraštruktúry, najmä v súvislosti so zdravotnou starostlivosťou, cestovným ruchom a vzdelaním.¹³

Dynamizácia procesov cezhraničnej spolupráce má za následok, že pohraničné regióny majú lepší prístup nielen k zdrojom za štátnymi hranicami, ale aj lepšie využívajú vlastné vnútorné zdroje. Spolupráca a koordinácia činností medzi verejnými a súkromnými inštitúciami môžu viesť k synergickému efektu a vytvárajú tak funkčný komplex.

Pri vytváraní projektov cezhraničnej spolupráce a cezhraničných regiónov sa vyskytuje množstvo problémov, ktoré môžu byť prekážkou pri ich realizácii.¹⁴ Najviac prekážok sa objavuje v súvislosti s rôznymi štruktúrami riadenia a plánovania. V silne centralizovanom štáte je miera autonómnosti rozhodovania pohraničných samospráv a regiónov značne obmedzená. V prípade, ak susediaci región, s ktorým sa majú nadviazať vzťahy je súčasťou štátu, v ktorom prevláda viac či menej centralizácia moci a rozhodovania, napredovanie projektu vytvárania cezhraničného regiónu môže byť značne spomalené. Úspech spolupráce závisí aj od miery ekonomickej vyspelosti, demografických charakteristík, heterogenity obyvateľstva v príslušných oblastiach, rozdielna životná úroveň populácie, jazykové bariéry. V prípade veľkých rozdielov životnej úrovne môže byť spolupráca silnejšieho regiónu so slabším partnerom preňho obmedzujúca a nemusí priniesť očakávané výsledky. Ďalším typom problémov sú organizačné aspekty spolupráce.

¹³ Euractiv: *Európska územná spolupráca*. 2007. [Cit. 2011- 09- 15]. Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/verzia-pre-tlac/zoznam_liniek/europska-uzemna-spolupraca>

¹⁴ TEREM P.: *Transfrontier regions as the bridges of European integration process*. In *Ukraine, between integration and partnership*. s.44. Brusel: Bruylant. 2010.

Potrebná je častá výmena kontaktných osôb znalých problematiky v príslušných oblastiach, zosúladienie štruktúr hlavných sekretariátov v každej zainteresovanej krajine, či spravodlivá distribúcia štrukturálnych fondov. Ak má byť projekt euroregiónu úspešný, treba brať do úvahy veľké množstvo aspektov a podmienok, ktoré musia byť splnené. Medzi najdôležitejšie sa považujú:

- Dobrovoľný charakter spolupráce
- Rovnosť v rešpektovaní práv partnerov
- Vierohodnosť a priateľský prístup pri príprave spoločných projektov
- Hľadanie konsenzu
- Rovnosť pri hlasovaní a rovnaké práva na reprezentáciu záujmov regiónu
- Rotácia v riadiacich pozíciách (sekretariát, predsedníctvo, atď.)¹⁵

1.4 Kultúrna diverzita a politika uznania

Agenda Európskej politiky susedstva v sebe zahŕňa viacero oblastí sociálneho a ekonomického života. Osobitnou oblasťou, ktorej sa venuje táto práca sú špecifické medzištátne vzťahy, ktoré vznikajú v dôsledku kultúrnej a sociálnej diverzity prejavujúcej sa predovšetkým v pohraničných oblastiach

Jedným z dôvodov vzniku ESP bola aj potreba riešiť problémy vzrastajúce v dôsledku čoraz viac diverzifikovanej spoločnosti, ako v pohraničných oblastiach, tak aj vo vnútrozemí. Vývoj politickej situácie za posledných dvadsať rokov, najmä v krajinách EÚ, ktoré sa stali jej členmi v rokoch 2004 a 2007, a lepšia možnosť transportu a komunikácie, spôsobili rapídny nárast migrácie rôznych foriem, legálnu, nelegálnu, dlhodobú, krátkodobú, na pracovné či študijné účely. Koncept diverzity získal pozitívnu dimenziu, keď sa začal stotožňovať s príležitosťou a nástrojom na dosiahnutie ekonomického rastu a prosperity. Rôzne inštitúcie, počínajúc od vysokých škôl až po ekonomické inštitúcie ako sú veľké korporácie, či asociácie, podporujú vo svojej vnútornej politike rozvíjanie diverzity na dosiahnutie vyššej efektívnosti a lepších výsledkov.

¹⁵ TEREM P.: Transfrontier regions as the bridges of European integration process. *In Ukraine, between integration and partnership*. str.44. Brusel: Bruylant. 2010.

Diverzita sa v súčasnosti môže chápať ako hrozba vedúca k polarizácii spoločnosti, prehlbovaniu nerovností a ku konfliktom, alebo na druhej strane, s postupným rozvojom spoločnosti, vzdelávaním, zvyšujúcou sa migráciou medzi štátmi, môže byť zdrojom príležitostí a prostriedkom na dosiahnutie efektívnejších výsledkov, lepších ľudských vzťahov a tým môže viesť až k väčšej humanizácii spoločnosti. V tomto význame je kultúrna diverzita nástrojom tolerancie, rovného zaobchádzania, rovností príležitostí. Kultúrna diverzita je výraznou črtou každej spoločnosti, ktorá sa ešte prehĺbila v dôsledku globalizácie. Jej výsledkom je okrem migrácie ľudí, pohybu kapitálu a technológií aj mobilita kultúrnych prvkov cez hranice štátov. V každom prípade ostáva faktom, že diverzita v spoločnosti narastá a každá spoločnosť sa stáva čoraz viac heterogénnou. Vlády a regionálne a mieste samosprávy sú tak nútené usilovať sa o zmiernenie napätia medzi jednotlivými skupinami a hľadať spôsoby na ich integráciu. Pojem diverzita, kultúrna i sociálna, nadobudol politický význam. Kultúrna diverzita poukazuje na kultúrne rozdiely medzi rôznymi skupinami iného kultúrneho, etnického, náboženského či rasového pôvodu, alebo medzi rôznymi skupinami jedného národného celku, skúmajúc rozdiely lokálne, či regionálne. Vo vzťahu k menšinám a imigrantským skupinám vytvoreným v hostujúcom štáte, ktoré sú iného etnického pôvodu, sa zvykne používať termín etnická diverzita. S pojmom diverzita sa v určitých súvislostiach často prelína pojem multikulturalizmus. Otázka multikulturalizmu sa stala dôležitou pri vytyčovaní si cieľov politického smerovania vlády i samospráv. Pod pojmom multikulturalizmus, na rozdiel od kultúrnej diverzity, sa rozumie istá ideológia, politická vízia. Predpokladá nezávislé spolužitie rôznych etnických skupín v jednej spoločnosti, zdieľajúce rovnaké práva a slobody, rovnaké postavenie, vrátane práva na rozvíjanie vlastnej kultúrnej identity, zachovávanie kultúrneho dedičstva, avšak ktoré majú malú motiváciu na stretávanie sa a spoluprácu s inými skupinami, čím ohrozujú národné hodnoty a národnú identitu. Práve to vedie v niektorých štátoch k segregácii kultúr žijúcich vedľa seba, namiesto k ich integrácii. Napriek tomu, že ideológia multikulturalizmu podporuje a oceňuje existenciu kultúrnej diverzity v spoločnosti, v praxi vedie skôr k prehlbovaniu rozdielov a upevňovaniu postavenia určitej majoritnej skupiny¹⁶ v porovnaní s väčším množstvom minoritných skupín. So zvyšujúcou sa imigráciou do krajín Európskej únie, narastajúcou hrozbou terorizmu a vznikom nacionalistických politických strán sa v súčasnosti namiesto politiky multikulturalizmu začína presadzovať politika interkulturalizmu. Interkulturalizmus počíta

¹⁶ BITUŠÍKOVÁ A.: *Diverzita*. 2010. [Cit. 2011-11-01]. Dostupné na internete:<<http://multikulti.sk/pojmy/diverzita.html>>

so vzájomnou interakciou medzi jednotlivými kultúrnymi skupinami a s ich spoluprácou. Kultúrne hranice medzi nimi nepovažuje za fixné, ale stále sa meniace s postupnou transformáciou kultúrnej spoločnosti. V tejto oblasti je potrebný aktívny prístup k problémom a hľadaniu riešení, ktorý si vyžaduje interkultúrne kompetencie občanov. Interkultúrne kompetencie sa v diverzifikovanej spoločnosti stávajú nevyhnutnosťou.

Na kultúrnu diverzitu naráža aj politika uznania. Požiadavka uznania menších, či iných podriadených skupín sa vyskytuje najmä v spojení s politikou multikulturalizmu. Uznanie sa chápe v dvoch rovinách: v intímnej sfére, kde sa vytvára identita vlastná jednotlivcovi, ktorá sa tvorí pri kontakte s druhými, a vo verejnej sfére, kde sa kľúčové považuje politika uznania. Existuje určitá súvislosť medzi uznaním a identitou. Identita jednotlivca, ako porozumenie seba a svojich hlavných znakov, je čiastočne závislá od uznania, resp. neuznania zo strany druhých. Neuznanie môže byť formou útlaku, dôvodom deformácie identity a môže obmedziť plnohodnotnú existenciu jednotlivca v spoločnosti, dokonca môže viesť k pohrdaniu samých sebou. Uznanie je považované za jednu zo základných ľudských potrieb.¹⁷ Formou rovnoprávneho uznania v demokratickej kultúre je prisúdenie dôstojnosti každému občanovi. Dnes sa všeobecne kladie dôraz na uznanie a politiku uznania v spoločenskej sfére. Odoprenie uznania môže byť represívne vo vzťahoch medzi rôznymi rasami a kultúrami. Pri skúmaní politiky uznania v kontexte susedskej politiky sa pozornosť sústreďuje najmä na verejnú sféru. Princíp rovnoprávnosti občanov je všeobecne uznávaný. Existujú však názory, ktoré rovnoprávnosť vzťahujú len na občianske a volebné práva, iné aj na práva v socioeconomickej sfére. Znevýhodnená je skupina ľudí, ktorým chudoba bráni, aby primerane požívali svoje práva.

Pokiaľ ide o liberálnu spoločnosť, v záujme všeobecného dobra by mal byť v spoločnosti presadzovaný kolektívny cieľ. Podľa Dworkina má liberálna spoločnosť mať morálny záväzok pristupovať k ľuďom s rovnakou úctou. Liberálna spoločnosť musí zostať neutrálna a obmedziť sa len na zaistenie toho, že občania budú so sebou navzájom jednať férovo a aj štát bude ku všetkým pristupovať rovnako, vrátane menších. Za elementárne sa považujú kľúčové práva, ako sú právo na život, slobodu, spravodlivý proces, sloboda slova, náboženstva, atď. Spoločnosť so silnými kolektívnymi cieľmi môže

¹⁷ TAYLOR, Ch. 2001. *Multikulturalismus – Zkoumání politiky uznání*. Nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR. 2001. s.42.

byť liberálna, ak rešpektuje rozmanitosť, obzvlášť v prístupe k tým, ktorí nezdieľajú jej spoločné ciele a môže im poskytnúť adekvátne záruky ich základných cieľov.¹⁸

Čoraz viac spoločností sa mení na multikultúrne, keďže zahrňujú v sebe viac než jednu kultúrnu podskupinu, ktorá sa usiluje o prežitie. Spoločnosti sú otvorené mnohonárodnej migrácii, stále viac ľudí žije v diaspóre, ktorej centrum je niekde inde. Politika uznania hovorí, že všetci máme uznávať rovnako hodnotu rôznych kultúr, nemáme ich len nechať žiť, ale aj uznávať ich hodnotu. Západné liberálne spoločnosti sa previnili čiastočne kvôli svojej koloniálnej minulosti, čiastočne preto, že marginalizujú časť svojej populácie pochádzajúcu z inej kultúry. Multikulturalizmus evokuje nadržanosť dominantnej kultúry. Všetky ľudské kultúry sú popritom schopné priniesť niečo cenné a dôležité pre spoločnosť. Problémom multikulturalizmu je ale požiadavka, aby sme dospeli pri skúmaní k záveru, že všetky kultúry majú byť uznané ako rovnocenné.

1.5 Európska politika susedstva v Strednej Európe

Hoci sa v oficiálnej agende inštitúcie Európskej únie projekt EPS vzťahuje výlučne na nečlenské štáty EÚ s ňou susediace, vytváranie a udržiavanie stabilných a priateľských susedských vzťahov je nevyhnutné v prvom rade vo vnútri medzinárodnej organizácie, medzi samotnými členskými štátmi. Otázkou preto je, aké sú vnútorné možnosti politiky susedstva a akými spôsobmi sa štáty integrujú a vytvárajú partnerstvá v regióne Strednej Európy.

Po vytvorení už spomínaného Schengenského priestoru v rámci EÚ pojem *susedská krajina* naberá nový rozmer, keďže v tomto prípade by sa malo zohľadniť geopolitické hľadisko, ktoré za susedské považuje aj štáty nezdieľajúce spoločnú geografickú hranicu, ale za to patriace do jednej a tej istej medzinárodnej organizácie, resp. zoskupenia.

Štáty so spoločnou históriou, kultúrou, politickými záujmami, so spoločnými záujmami v určitej oblasti hospodárstva, či jednoducho geograficky susediace rozvíjajú politiku susedstva na mikroregionálnej úrovni. V regióne Strednej Európy vzniklo na tomto základe napríklad zoskupenie Vyšehradskej štvorky (V4), Stredoeurópska iniciatíva (CEI), či Podunajská stratégia. Fakt, že členmi každého zo spomenutých zoskupení sú rôzne skupiny štátov dokazuje, že názory na presné vymedzenie pojmu *Stredná Európa* sa rozchádzajú.

¹⁸ TAYLOR, Ch. 2001. *Multikulturalismus – Zkoumání politiky uznání*. Nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR. 2001. s. 76.

Snahy o definovanie obsahu pojmu *Stredná Európa* vždy viedli k živým diskusiám. Doteraz nepoznáme presnú odpoveď. V priebehu rokov sa vyskytli viaceré projekty a vízie Strednej Európy. Tomáš Garique Masaryk sa usiloval o vznik Stredoeurópskej únie menších národov medzi Nemeckom a Ruskom, Milan Hodža chcel zjednotiť mikroštátizmus na novú strednú federatívnu Európu bez Nemecka. V 80. rokoch 20.storočia sa začal používať historicky menej zaťažený pojem Centrálne Európa. Vtedajší český prezident Václav Havel dokonca vytvoril summit stredoeurópskych prezidentov, Madeleine Albright sa o Centrálnej Európe vyjadrila ako o geopoliticky neurčitom priestore, ktorý má viac ako 20 štátov s 200 miliónmi obyvateľov. V zásade by sa dalo konštatovať, že vymedzenie tohto pojmu sa odlišuje podľa záujmu angažovaných aktérov. Z rôznych hľadísk sa dá Stredná Európa rozlíšiť na východnú, južnú a západnú, centrálnu a okrajovú, juhovýchodnú, juhozápadnú, starú a novú, demokratickú, kooperujúcu a civilizovanú a nacionalistickú, balkánsku, autoritatívnu, demokratickú. Ide skôr o hľadanie miesta Strednej Európy v zjednocujúcej sa Európe. Napriek tomu, že v súčasnosti prevažuje snaha o zjednotenie Európy na občiansko-politickom princípe, etnicita zostáva potenciálnou politickou zbraňou. Etnicita tvorí základnú zložku zúčastňujúcu sa na utváraní politického vedomia človeka, jeho sociálneho cítenia. Pri tvorbe projektov eurointegrácie sa preto nemožno vyhnúť riešeniu otázok národnej a etnickej identity. Tá je jednotlivcovi daná na jednej strane „zvnútra“, z jeho osobnej kultúry, na druhej strane je vyvolaná pôsobením vonkajšieho prostredia, etnickými konfliktami v krajine, propagovanou etnopolitickou ideológiou, vládnu preferenciou dominantného etnika. Spoločnosť by sa mala zamerať na budovanie národného a etnického povedomia občanov hlavne na základe nepolitických podnetov. Stredoeurópske štáty sa líšia od západoeurópskych svojou zaostalosťou v sociálno-ekonomických otázkach. Hlavnou politickou úlohou je ich priblíženie. Vo väčšine prípadov ide v regióne Strednej Európy o malé štáty, preto potreba európskeho zjednotenia je veľmi silná. Vnímanie politickej a kultúrnej východnej hranice Európy očami Stredoeurópanov je posunuté viac na východ ako je to v prípade obyvateľov západnej Európy. Z toho vyplýva napríklad oveľa väčšia podpora členstva Ukrajiny a iných východoeurópskych štátov, ktorá je výsledkom historických skúseností.¹⁹

¹⁹Čaplovič, D.: *Pozícia strednej Európy v európskej politike. Nemecký pohľad*. 2008. [Cit.2011-09-10]. Dostupné na internete: <http://www.government.gov.sk/14010/prihovor-podpredsedu-vlady-sr-na-pristupeni-slovenskych-firiem-a-organizacii-k-iniciative-osn-global-compact.php?den=2010-03-01&art_datum_od=&art_datum_do=>

1.5.1 Spôsoby posilňovania integrácie a spolupráce v Strednej Európe

Istý stupeň politiky susedstva je realizovaný prostredníctvom množstva regionálnych zoskupení, ktoré sa vytvárajú v regióne Strednej Európy. Ich ciele aj aktivity sú často komplementárne s cieľmi, ktoré si stanovila Európska únia v rámci EPS. Členskými krajinami množstva z nich sú často členské ako aj nečlenské krajiny EÚ. Za najznámejšie regionálne zoskupenie, ktorého aktivity a výsledky sú najmarkantnejšie spomedzi všetkých by sme mohli považovať Vyšehradskú skupinu V4. Zúčastnené sú tu štyri štáty – Slovensko, Poľsko, Maďarsko, Česká republika. Prioritou v oblasti regionálnej a cezhraničnej spolupráce stredoeurópskych krajín je prehĺbovanie súdržnosti a vzájomnej spolupatričnosti. Zoskupenie je charakterizované ako „výraz úsilia krajín stredoeurópskeho regiónu o spoluprácu na viacerých úsekoch spoločného záujmu v rámci celoeurópskej integrácie“.²⁰ Ich spolupráca je založená na rovnakých kultúrnych a intelektuálnych hodnotách, spoločných náboženských tradíciách, ktoré chcú naďalej uchovávať. Štáty boli súčasťou tej istej civilizácie. Cieľom V4 je okrem vzájomnej spolupráce aj budovanie vzťahov so susediacimi krajinami, nadväzovať na pozitívne skúsenosti z predchádzajúceho obdobia a pokračovať v sektorových a zahraničnopolitických spoločných aktivitách. Najvyšším záujmom je demokratický rozvoj všetkých častí Európy. V záujme zachovania a podpory kultúrnej súdržnosti v rámci skupiny V4 je podstatné vzájomné intenzívne odovzdávanie hodnôt na úseku kultúry, vzdelávania, vedy a výmeny informácií. Všetky aktivity sú zamerané na podporu stability v stredoeurópskom regióne. Úspech skupiny dokazuje schopnosť zúčastnených štátov integrovať sa aj do takých štruktúr ako je Európska únia.

Podstatne väčší počet členských štátov ako v skupine V4 je združených v Stredoeurópskej iniciatíve. Menovite je to devätnásť štátov: Albánsko, Bielorusko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Česká republika, Čierna hora, Chorvátsko, Macedónsko, Maďarsko, Moldavsko, Poľsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Taliansko a Ukrajina. V prípade CEI sú do procesu spolupráce zahrnuté už aj štáty nachádzajúce sa na Balkánskom polostrove, dokonca aj Taliansko, považované sa južnú Európu. Analogicky s hlavnými cieľmi EPS má Stredoeurópska iniciatíva za cieľ posilňovať politický a socioekonomický rozvoj v regióne a zabrániť vytváraniu nových deliacich línií medzi štátmi. Za účelom priblíženia nečlenských štátov Európskej únii

²⁰ Visegrad Group: *O Vyšehradskej skupine*. [Cit. 2011-11-10]. Dostupné na internete: <<http://www.visegradgroup.eu/v4-110412-2>>

bližšie k EÚ, konsolidujú ich inštitucionálny systém aj ekonomické pozadie. Výsledkom je podpora európskej integrácie. Počet členských štátov EÚ zúčastňujúcich sa aktivít Stredoeurópskej iniciatívy sa po poslednom rozšírení EÚ v roku 2007 vyrovnal s počtom nečlenských štátov, čo napomohlo lepšej kooperácii a transferu know-how medzi nimi. Svoje zdroje CEI využíva na budovanie pracovných vzťahov medzi inštitúciami, na financovanie projektov a na spoluprácu s organizáciami občianskej spoločnosti v prioritných oblastiach.²¹ V úzkej spolupráci s medzinárodnými a regionálnymi organizáciami organizuje projekty, workshopy, semináre.

O posilnenie integrácie a spolupráce v regióne Strednej Európy sa snaží aj iniciatíva Centrope, konkrétne v oblasti pohraničného štvoruholníka Českej, Slovenskej, Maďarskej a Rakúskej republiky, kde združuje 16 miest a regiónov. Silné hospodárske, sociálne a kultúrne väzby v regióne sa využívajú v prospech dynamického a koordinovaného rozvoja v spomenutých oblastiach. Tento región sa postupne pretvára na prosperujúci európsky región, ktorý využíva dostupné hospodárske a sociálne výhody, aj svoju jazykovú a kultúrnu rozmanitosť. V pohraničnej oblasti Slovenska, Maďarska a Rakúska bol v roku 2005 vytvorený euroregión Viedeň-Bratislava-Győr. Projekt Centrope je financovaný programom Európskej únie, nazvaný Stredná Európa (Programme Central Europe). Tento program je súčasťou programov Európskej územiaj spolupráce na roky 2007-2013 a prispieva k dosiahnutiu Lisabonských a Göteborských cieľov EÚ²² v Strednej Európe. Program ponúka 231 miliónov EUR v období rokov 2007-2013 na podporu projektov spolupráce medzi národnými, regionálnymi a miestnymi aktérmi. Prioritami sú uľahčenie inovácií, zlepšenie dostupnosti, zodpovedné využívanie životného prostredia, zvýšenie konkurencieschopnosti a atraktívnosti miest a regiónov.²³ V prípade tohto programu EÚ považuje za štáty Strednej Európy, a tým za oprávnené štáty Rakúsko, Českú republiku, Nemecko, Maďarsko, Taliansko, Poľsko, Slovensko a Slovinsko.

Stredná Európa sa s rastúcou diverzitou oboznamuje najmä počas posledných dvoch desaťročí. Diverzifikácia sa prejavuje vo viacerých oblastiach života: ekonomická sféra a vlastnícke vzťahy, sociálno-ekonomická polarizácia, príliv nových technológií, prostriedkov komunikácie, rozvoj umenia, kultúry, nové druhy tovarov v dôsledku globalizácie, pluralizmus životných štýlov, meniac sa etnická a náboženská skladba

²¹ CEI-Central European Initiative: *Missions and objectives*. [Cit.2011-11-10]. Dostupné na internete: <<http://www.ceinet.org/content/mission-and-objectives>>

²² Medzi Göteborské ciele EÚ patrí udržateľný rast a zamestnanosť, konkurencieschopnosť a inovácie.

²³ Trenčiansky samosprávny kraj: *Program Stredná Európa*. 2012. [Cit. 2011-11-10]. Dostupné na internete: <<http://www.tsk.sk/sk/europska-unia/programy-eu/program-stredna-europa.html>>

obyvateľstva. Prejavy netolerancie sú zjavné, preto je potrebný aktívny prístup vlády, regionálnych a miestnych samospráv riešiť tieto záležitosti. Jedným z nástrojov sú aj ustanovenia programu EPS. Úspešnosť realizácie zámerov Európskej politiky susedstva z veľkej časti závisí od toho, do akej miery sa do plnenia akčných plánov zapoja inštitúcie a organizácie občianskej spoločnosti. Tento názor presadzuje hlavne Európsky hospodársky a sociálny výbor (EHSV) vo svojom stanovisku na tému „Európska susedská politika“.²⁴ EHSV považuje Európsku susedskú politiku za „politiku najväčšieho strategického významu, ktorej potenciál musí byť využívaný ucelene a zodpovedne, s ohľadom na mier, stabilitu, spoločné hodnoty, politické opatrenia a podporu výmeny so susednými krajinami na všetkých úrovniach.“²⁵ EHSV v stanovisku vyzýva Komisiu, aby vydala postupy a nástroje na začlenenie organizácií občianskej spoločnosti do plnenia národných akčných plánov, a aby začlenila kritérium takéhoto začlenenia do hodnotenia výsledkov partnerských krajín Európskej susedskej politiky. EHSV navrhla tiež sprostredkovať hospodárskym a v rovnakom odbore pôsobiacim aktérom potrebné know-how, aby boli zdroje vyčlenené pre EPS použité čo najlepšie. V otázke podpory mobility občanov by Komisia mala zjednodušiť procedúru získavania víz občanom partnerských krajín, ktorí chcú vycestovať do EÚ za účelom štúdia, výskumu, vzdelávania, či s cieľom udržiavať kontakty s partnerskými organizáciami. V stanovisku sa EHSV obracia aj na vlády členských štátov EÚ. Vyzýva, aby zabezpečili súdržnosť medzi jednotlivými národnými zahraničnými politikami a EPS na dosiahnutie výhodných výsledkov pre všetkých zúčastnených. V rámci svojich zahraničných politík, by mali vykonávať susedskú politiku spôsobom, aby sa uplatnil prínos organizovanej občianskej spoločnosti v partnerských krajinách aj na národnej úrovni. Rovnako by sa mali usilovať o podporu a zjednodušenie prístupu na svoje vysoké školy pre študentov z partnerských krajín, a organizovať pravidelné zasadnutia na národnej úrovni, na ktorých budú zverejnené výsledky realizácie Európskej susedskej politiky a názor príslušnej vlády. Vo svojej výzve smerom k vládam sa EHSV zameriava hlavne na udržiavanie súdržnosti medzi svojimi bilaterálnymi a multilaterálnymi zahraničnými politikami a záväzkami prijatými vo vzťahu k EPS, a aby systematicky konzultovali s poradnými orgánmi rozhodnutia týkajúce sa realizácie národného akčného plánu. V prípade neexistencie poradných orgánov sa majú

²⁴ Európsky hospodársky a sociálny výbor: *Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Európska susedská politika“*. 16.12.2006. [Cit. 2011-11-30]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:309:0096:0102:SK:PDF>>

²⁵ Európsky hospodársky a sociálny výbor: *Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Európska susedská politika“*, s.1. 16.12.2006. [Cit. 2011-11-30]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:309:0096:0102:SK:PDF>>

vytvoriť vhodné mechanizmy, ktoré budú podporovať účasť organizácií občianskej spoločnosti na tvorbe takýchto rozhodnutí. Zapojenie občianskej spoločnosti umožňuje, aby EPS bola prínosom pre rozvoj a vyváženosť hospodárskej a sociálnej štruktúry v štáte. Úlohou organizácií občianskej spoločnosti je informovať sa o uskutočňovaní EPS vo svojom štáte, hodnotiť ju a zapájať sa do nej, buď prostredníctvom naliehania na svoju vládu, aby im poskytli informácie a možnosť účasti, alebo v spolupráci s EHSV. Tiež musia byť ochotné zúčastňovať sa štruktúrovaného dialógu s hospodárskym a sociálnym výborom, alebo poradnými orgánmi členských štátov EÚ a ostatných partnerských krajín Európskej susedskej politiky a efektívne tak dohliadať na realizáciu susedskej politiky.

2. Cieľ práce

Diplomová práca má za cieľ stručne preskúmať vývoj a okolnosti vzniku Európskej politiky susedstva, priblížiť dokumenty boli iniciátorom projektu EPS a tvoria základ pre jej činnosť. V prvom rade sa práca zameriava na susedské vzťahy v regióne Strednej Európy a na rôzne formy spolupráce. Tie môžu vychádzať tak z iniciatívy jednotlivých národných štátov uzatváraním dohôd o cezhraničnej spolupráci, či vytváraním regionálnych zoskupení za účelom posilnenia spolupráce v konkrétnych oblastiach, alebo z iniciatívy Európskej únie, kde možno zahrnúť tvorbu euroregiónov, či budovanie susedských vzťahov pod záštitou EPS. Európska politika susedstva je široko koncipovaný projekt pozostávajúci z dvoch hlavných dimenzií – južnej a východnej. Pre hlbšie zachytenie vzťahov v Strednej Európe sa práca zameriava na problematiku východnej dimenzie EPS, v rámci ktorej vznikla neskôr iniciatíva Východné partnerstvo. Prioritne sú analyzované vzťahy s Ukrajinou.

Práca je rozdelená do 3 základných častí. Prvá sa venuje počiatkom EPS, aké typy spolupráce jej predchádzali, podáva stručnú charakteristiku existujúceho politického prostredia, v ktorom bola EPS predstavená, a ktoré vytvorilo základ pre úspešnú realizáciu konkrétnych projektov. Druhá časť sa venuje nástrojom EPS, zmluvnému rámcu fungovania bilaterálnych vzťahov medzi EÚ a partnerským štátom, financovaním a rozpočtom. V nadväznosti na charakteristiku finančného nástroja, v tejto kapitole práca tiež podáva prehľad konkrétnych uskutočnených projektov v partnerských krajinách, ktoré boli uskutočnené, resp. stále prebiehajú práve vďaka financovaniu prostredníctvom tohto finančného nástroja. Projekty, ich obsah a cieľ sú vymenované podľa oblastí, v ktorej sa realizujú, od správy spoločných hraníc, hospodárstva, energetiky, dopravy až po životné prostredie a sociálnu a humanitárnu oblasť. Na druhú kapitolu plynule nadväzuje tretia, ktorá analyzuje, ako boli nástroje EPS využité v rôznych oblastiach a ako bola politika susedstva implementovaná do programového vyhlásenia vlády. Konkrétne je táto problematika skúmaná na prípade Slovenskej republiky a v ďalšom texte aplikovaná na rozvoj vzťahov Slovenskej republiky a Ukrajiny. Druhá časť tretej kapitoly je zameraná na Ukrajinu a rozvíjanie jej vzťahov s EÚ v kontexte susedskej politiky.

Počas skúmania témy vyvstáva mnoho otázok. Ktoré štáty vôbec máme považovať za susedné, aké sú fázy rozvoja susedskej politiky, sú nástroje budovania vzťahov naozaj účinné, akú úlohu zohrávajú rôzne iniciatívy pri budovaní partnerských vzťahov, aký je ich

prínos a je potrebné ich rozvíjať popri EPS. Je EPS vôbec ideálnym nástrojom pre rozvoj susedských vzťahov? Taktiež sú na záver kladené otázky s akými prekážkami sa politika susedstva stretáva a aké výzvy musí prekonať.

Práca poníma politiku susedstva v širšom zmysle, tzn. neobmedzuje sa čisto na oficiálnu agendu EPS proklamovanú inštitúciami a orgánmi Európskej únie. Zaoberá sa tiež politikou susedstva, ktorú štáty Strednej Európy realizujú medzi sebou z vlastnej iniciatívy. Diplomová práca vychádza z hypotézy, že Európska politika susedstva je nevyhnutnou súčasťou európskych iniciatív slúžiacim na prekonanie sociálnych a kultúrnych bariér v pohraničných regiónoch a na vyriešenie problémov prekračujúcich národné hranice a dopĺňa ostatné formy spolupráce medzi štátmi strednej Európy.

3. Metodika a metódy skúmania

Problematika regionálnej spolupráce v Strednej Európe a Európskej politiky susedstva je dynamická a rýchlo sa rozvíjajúca téma, najmä v kontexte súčasnej politickej a ekonomickej medzinárodnej situácie. Z tohto dôvodu, pokiaľ ide o použité zdroje využívam najmä oficiálne dokumenty Európskej únie. Spomedzi nich sú to najmä agenda Európskej komisie a Európskeho parlamentu, sekundárne právne akty ako sú nariadenia Komisie a smernice týkajúce sa ESP a Európskeho nástroja pre susedstvo a partnerstvo. Z veľkej časti som vychádzala aj z dokumentov Európskej služby pre vonkajšiu činnosť. V prvej časti práce týkajúcej sa regionálnej spolupráce krajín v Strednej Európe a cezhraničnej spolupráce boli zdrojom stránky jednotlivých regionálnych zoskupení a ich agenda, rovnako ako aj dokumenty EÚ upravujúce problematiku cezhraničnej spolupráce. Ďalšie informácie sú čerpané z odborných analýz a štúdií, ktoré sú zaznamenané v hodnotiacich správach týkajúcich sa fungovania EPS. Významným zdrojom informácií, najmä pri analýze vzťahov Ukrajiny s EÚ a jej politického postavenia boli zborníky z kolekcie „Európske susedstvá“, vydávané v Bruseli. V práci boli použité metódy empiricko-analytického výkladu. Závery boli vyvedené na základe skúmania a porovnávania zozbieraných dokumentov. Využila som tiež metódu abstrakcie, aby bolo možné zamerať sa výlučne na skúmané javy, ako sú regionálna spolupráca a susedská politika. Naproti tomu, v druhej časti práce sú uvedené konkrétne projekty a aktivity v rámci rozvíjania susedskej politiky a spolupráce.

4. Nástroje Európskej politiky susedstva

Vzťahy EÚ so susednými krajinami sa rozvíjajú už od roku 1990, a to najmä prostredníctvom programov TACIS a MEDA²⁶. Práve na ich základe stavia aj Európska politika susedstva a jej finančný nástroj Európsky nástroj pre susedstvo a partnerstvo (ENPI). EPS a ENPI rozširujú už existujúce dohody, politiky a nástroje, ale nenahrádzajú ich. Vo všeobecnosti sa EPS orientuje na 3 základné aspekty:

- Zjednotenie vzťahov Európskej únie so šestnástimi štátmi
- Stratégia ekonomickej integrácie a politickej spolupráce v štyroch prioritných oblastiach:
 - o demokratický rozvoj – zahŕňa nezávislosť médií, pravidelné a demokratické voľby, rešpektovanie opozičných strán
 - o ekonomický rozvoj – zahŕňa zníženie rozdielov životnej úrovne v jednotlivých regiónoch vo východných aj južných štátoch partnerstva
 - o energetická bezpečnosť – prioritou je stabilizácia krajín zameriavajúcich sa na produkciu energetických palív a prepravu ropy, obmedzenie závislosti od Alžírsku a Líbye
 - o migrácia – agenda migračnej politiky EÚ sa môže prekrývať s EPS najmä v oblasti týkajúcej sa kontroly a dohľadu nad spoločnými hranicami, uvoľnenia vízovej politiky, prístupu na európsky pracovný trh
- Diferenciácia prístupov podľa jednotlivých krajín, aby každá krajina mohla sledovať svoje vlastné tempo zavádzania reforiem a pre zvýšenie dynamiky celého procesu

²⁶ TACIS - Technická pomoc štátom SNŠ je program EÚ v rokoch 2000 – 2006, ktorý mal za cieľ podporiť prechod na trhovú ekonomiku a posilniť demokraciu a vládu zákona v partnerských štátoch východnej Európy a strednej Ázie, vytvorený bol na základe Nariadenia Rady č.99/2000 z 29.decembra 1999. MEDA – finančný nástroj EÚ na podporu euro-stredomorského partnerstva, cieľom bola implementácia opatrení určených pre nečlenské štáty EÚ v oblasti Stredomoria a uskutočniť reformy ekonomických a sociálnych štruktúr a eliminovať sociálne a environmentálne dôsledky ekonomického rozvoja. Právny základ tvorí Nariadenie Rady č.1488/96 z 23.júla 1996.

Pre plnenie cieľov EPS sú vyhradené štyri základné nástroje:

1. Asociačné dohody vymedzujúce euro-stredomorské partnerstvá²⁷
2. Dohody o partnerstve a spolupráci upravujúce vzťahy s bývalými štátmi ZSSR²⁸
3. Akčné plány – politické texty vymedzujúce konkrétne uskutočňovanie reforiem a agendy, na rozdiel od prvých dvoch nástrojov sú určené pre všetky partnerské štáty bez ohľadu na ich zaradenie do južnej či východnej dimenzie EPS
4. Európsky nástroj pre susedstvo a partnerstvo – okrem šestnástich partnerských štátov, finančný nástroj ENPI zahŕňa aj Rusko, dokopy teda sedemnást' štátov. Procedúry cezhraničnej spolupráce sú zjednodušené a ENPI sa inšpiruje štrukturálnymi fondmi EÚ a zameriava sa na plánovanie, partnerstvo a viacročné spolufinancovanie.²⁹

Rôznym aspektom zahraničnej politiky Európskej Únie a Európskej susedskej politiky sa venujú viaceré dokumenty vypracované inštitúciami EÚ. Konkrétne je možné identifikovať niekoľko textov a dokumentov, ktoré boli podnetom pre vytvorenie komplexnej agendy EPS, resp. tvoria rámec pre jej tvorbu. V nasledujúcom texte je vymenovaných osem takýchto dokumentov. Niektoré z nich boli vytvorené pred samotným uvedením EPS, niektoré, naopak, slúžili ako podnet pre ďalšie hlbšie rozpracovanie už vytvorenej koncepcie, resp. jej zhodnotenie. Sú to nasledujúce texty a dokumenty:

1. „Rozšírená Európa – politika približovania ako kľúč k stabilite“, prejav predsedu Európskej komisie Romana Prodiho (5.december 2002), v ktorom zdôrazňuje potrebu reagovať na aktuálne výzvy meniaceho sa medzinárodného prostredia. EÚ sa musí stať skutočným medzinárodným aktérom, zjednotiť svoju zahraničnú politiku, prispievať k medzinárodnej bezpečnosti, za najdôležitejšie označil dlhodobú stabilitu v regióne rozširujúcej sa Európy

²⁷ Všetky stredomorské partnerské krajiny s výnimkou Sýrie a Líbye už uzatvorili asociačné dohody s EÚ. Prvá asociačná dohoda bola podpísaná v roku 1997 s Palestínskou samosprávou, potom s Tuniskom v roku 1998, Izraelom a Marokom v roku 2000, Jordánskom v roku 2002, Egyptom v roku 2004, Alžírskom v roku 2005 a s Libanonom v roku 2006.

²⁸ Dohody o partnerstve a spolupráci boli podpísané so všetkými partnerskými krajinami, s Ukrajinou a Moldavskom v roku 1998, s Arménskom, Azerbajdžanom a Gruzínskom v roku 1999.

²⁹ ROUET, G.: Politique de voisinage et identité européenne: Quel projet et quel avenir?. In *Élargissement et Politique européenne de voisinage*. s.35-37. Brusel: Bruylant. 2008.

2. „Bezpečná Európa v lepšom svete - Európska bezpečnostná stratégia“, dokument vydaný Javierom Solanom, Vysokým predstaviteľom EÚ pre Spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku (12. december 2003), medzi strategický cieľ zaraďuje aj budovanie bezpečnosti v európskom susedstve. Vzhľadom k tomu, že rozšírenie približuje EÚ k problémovým oblastiam, je dôležité aby krajiny, s ktorými susedíme mali dobrú správu vecí verejných a EÚ s nimi mohla nadviazať spoluprácu
3. správa Komisie „Európska susedská politika“ (12. máj 2004) – návrh Komisie Rade, čo by malo byť zahrnuté v agende EPS, po procedurálnej i technickej stránke. Charakterizuje základné princípy, prínosy a priority EPS, nástroje, geografické pokrytie i rozsah spolupráce, rozpočet
4. správa Komisie Rade o návrhu Komisie vytvoriť Akčné plány v rámci EPS (9. december 2004) – jej účelom je začlenenie Akčných plánov do právneho rámca EPS
5. správa Komisie Rade a Európskemu parlamentu (12. apríl 2005) týkajúca sa desiateho výročia Euro-stredomorského partnerstva – zameriava sa na južnú dimenziu EPS a ako čeliť výzvam v nasledujúcich rokoch
6. Nariadenie (ES) č. 1638/2006 Európskeho parlamentu a Rady (24. október 2006), ktorým sa stanovujú všeobecné ustanovenia zriaďujúce nástroj európskeho susedstva a partnerstva – zriaďuje nový finančný nástroj na podporu partnerských krajín pri uskutočňovaní reforiem
7. správa Komisie Rade a Európskemu parlamentu týkajúca sa posilnenia EPS (4. december 2006) – identifikuje silné a slabé stránky susedskej politiky, navrhuje oblasti ďalšej spolupráce, na ktoré by sa mala upriamiť pozornosť, pre každú oblasť taktiež ponúka nástroje na uskutočnenie pokroku³⁰
8. „Silná Európska susedská politika“, správa Európskej komisie (5. december 2007) – sústreďuje sa na pripravované akcie v roku 2008. Zameriava sa na aktivity, ktoré je potrebné uskutočniť, aby sa splnili ciele, ktoré boli diskutované a vytýčené v priebehu roka 2007.

³⁰ROUET, G.: Politique de voisinage et identité européenne: Quel projet et quel avenir?. In *Élargissement et Politique européenne de voisinage*. s.28. Brusel: Bruylant. 2008.

4.1 Dohody o partnerstve a spolupráci

Európska únia uzavrela desať dohôd o partnerstve a spolupráci. Dohody sú nástrojom EPS, ale ich využitie má širšie možnosti a preto sú podpísané aj so štátmi, ktoré nie sú zahrnuté v EPS. Popri Ukrajine, Moldavsku, Gruzínsku, Arménsku, Azerbajdžane sú podpísané aj s Kazachstanom, Tadžikistanom, Uzbekistanom, Kirgizskom a aj s Ruskou federáciou. Cieľom dohôd je upevnenie demokracie a podpora ekonomického rozvoja prostredníctvom spolupráce v najrôznejších oblastiach v závislosti od špecifik jednotlivých štátov a tiež prostredníctvom politického dialógu. Dôležitým ustanovením dohody je zriadenie Rady spolupráce, ktorá má bdieť nad uplatňovaním dohôd v praxi. Rada sa schádza jedenkrát ročne na ministerskej úrovni, pri práci jej pomáha parlamentná komisia pre spoluprácu. Právny základ pre uzavretie dohôd tvoria rozhodnutia Rady a Komisie.³¹Dohody o partnerstve a spolupráci sú bilaterálnymi dohodami uzavretými na jednej strane medzi ES/EÚ a jej členskými štátmi a na druhej strane medzi konkrétnym partnerským štátom. S výnimkou Tadžikistanu boli všetky Dohody podpísané v období pred uvedením EPS.³²V rámci Európskej politiky susedstva predstavujú Dohody o partnerstve a spolupráci platformu k uskutočňovaniu cieľov EPS s každým partnerským štátom východnej Európy a južného Kaukazu. Pôvodná platnosť dohôd bola určená na obdobie desiatich rokov, po ich uplynutí sú dohody automaticky predĺžené na ďalší rok, pokiaľ niektorá zo strán nevystúpi.

Účelom dohôd o partnerstve a spolupráci sú, dá sa povedať, všeobecne platné princípy a ciele definované pri cieľoch komplexnej agendy ESP. Patria sem základné ciele ako sú vytvorenie vhodného politického dialógu, podpora úsilia partnerských štátov upevniť demokraciu a posilniť svoje hospodárstvo a s tým spojený cieľ podpory prechodu k trhovému hospodárstvu, podpora obchodnej výmeny a investícií, rešpekt k demokracii, k zásadám medzinárodného práva a k ľudským právam. Okrem týchto základných cieľov je účelom dohôd položiť základy spolupráce v legislatívnej, hospodárskej, sociálnej, finančnej, vedeckej, technologickej a kultúrnej oblasti. Vo všeobecnosti sa dajú rozlíšiť spoločné ciele dohôd platné celoplošne a špecifické, ktoré sa líšia v závislosti od

³¹ Európa-prehľad právnych predpisov EÚ: *Dohody o partnerstve a spolupráci (APC): Rusko, východní Evropa, jižní Kavkaz a Střední Asie*. 2010. [Cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete:<http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_cs.htm>

³² Dohody o partnerstve a spolupráci boli podpísané s Ruskou federáciou v roku 1997, s Moldavskom a Ukrajinou v roku 1998, s Arménskom, Azerbajdžanom, Gruzínskom, Kazachstanom, Kirgizskom a Uzbekistanom v roku 1999, s Tadžikistanom v roku 2009.

špecifických problémov a podmienok jednotlivých štátov. Ako bolo spomínané, spoločným cieľom je vytvoriť bilaterálny politický dialóg. Politický dialóg má viesť k spoločným stanoviskám k medzinárodným otázkam vzájomného záujmu a k spolupráci pri dosahovaní bezpečnosti a stability. Dialóg prebieha na viacerých úrovniach. Najvyššia úroveň je ministerská v rámci Rady spolupráce, pod ňou je parlamentná úroveň v rámci parlamentnej komisie, napokon je to dialóg na úrovni vysokých úradníkov. Využívané sú tiež diplomatické kanály a jednania expertných skupín. Pokiaľ ide o obchodnú výmenu, EÚ a desať partnerských krajín medzi sebou zaobchádzajú podľa doložky najvyšších výhod a povoľujú voľný prechod tovaru cez svoje územia. Zakázané je akékoľvek kvantitatívne obmedzenie dovozu a výmena tovarov musí prebiehať pri bežných trhových cenách.³³ V prípade vzniku škody alebo rizika v dôsledku dovozu tovaru má Rada spolupráce právomoci vyriešiť problém spôsobom prijateľným pre strany. Osobitnou časťou sú podmienky týkajúce sa obchodu a investícií. Ustanovenia upravujú podmienky práce, kde sa strany zaväzujú zabrániť diskriminácii, ďalej upravujú zakladanie, činnosť a prevádzkovanie spoločností, cezhraničné poskytovanie služieb, bežné platby, nakladanie s kapitálom. Základnými princípmi, ktoré upravujú dohody sú napríklad, že podmienky pre zakladanie spoločností na území EÚ nesmú byť menej výhodné než podmienky v tretích krajinách. Zaručujú rovnoprávnosť aj európskym spoločnostiam, a síce, že európske firmy, ktoré sa usadia v partnerských krajinách nebudú mať náročnejšie podmienky než spoločnosti národné, alebo najzvýhodnenejšie spoločnosti z tretích krajín. Takéto podmienky sa vzťahujú na všetky sektory podnikania, s výnimkou leteckej, riečnej a morskej prepravy. V prípade Ruska sa vzťahujú na niektoré prímorské a poisťovacie služby uvedené v prílohe 6 príslušnej dohody. Pri cezhraničnom poskytovaní služieb sú strany povinné prijať opatrenia, ktoré sú nevyhnutné k jeho uskutočneniu. Pri bežných platbách a kapitáli sa strany zaväzujú k umožneniu všetkých bežných platieb uskutočňovaných v súvislosti s pohybom tovaru služieb a osôb. Tiež musí byť zabezpečený voľný pohyb kapitálu v prípade priamych investícií, likvidácie alebo presunu produktu týchto investícií naspäť do vlasti. Všetky dohody okrem dohody s Moldavskom obsahujú aj ustanovenie ohľadom duševného, priemyselného a obchodného vlastníctva a o spolupráci v právnej oblasti. Spoločné ciele pre všetky dohody sú stanovené aj v oblasti ekonomickej spolupráce, ktorá je zameraná na ekonomické a sociálne reformy, na

³³ Europa-prehľad právnych predpisov EÚ: *Dohody o partnerství a spolupráci (APC): Rusko, východní Evropa, jižní Kavkaz a Střední Asie*. 2010. [Cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_cs.htm>

reštrukturalizáciu ekonomických a obchodných systémov, na dosiahnutie trvalého rozvoja ekonomík štátov. Konkrétne oblasti, na ktoré sa zameriava pozornosť sú sektory poľnohospodárstva, potravinárstva, energetiky, dopravy, turizmu, ochrany životného prostredia, regionálnej spolupráce a menovej politiky.

Vzhľadom k tomu, že Dohody o partnerstve a spolupráci sú bilaterálne, pokrývajú aj ciele špecifické pre konkrétnu krajinu. Príkladom je Dohoda s Ruskom, ktorá ako jediná má za cieľ vytvoriť podmienky v budúcnosti nevyhnutné pre vytvorenie zóny voľného obchodu s Európskou Úniou. Ustanovenia týkajúce sa spolupráce v oblastiach súvisiacich s demokraciou a ľudskými právami obsahujú iba dohody s Arménskom, Azerbajdžanom, Gruzínskom, Uzbekistanom a Tadžikistanom. Ďalej je to oblasť spolupráce pri prevencii nelegálnych aktivít a pri kontrole nelegálnej migrácie, v súčinnosti s iniciatívami proti praniu špinavých peňazí, drogám a ilegálnej migrácii, obsiahnutá v dohodách so všetkými štátmi, okrem Kazachstanu, Kirgizsku, Ukrajiny a Moldavska. Špecifickými oblasťami sú aj kultúrna spolupráca a finančná spolupráca v oblasti technickej podpory.

4.2 Akčné plány

Posilnenie vzťahov so susednými krajinami na vopred určených hraniciach bolo podnietené najmä vytvorením Európskej bezpečnostnej stratégie v roku 2003, kde bola písomne potvrdená európska priorita bezpečnosti a stability. Prostriedkom mali byť bilaterálne Akčné plány, ktorých koncept bol vytvorený v roku 2004 v súvislosti s uvedením EPS, medzi susednými a členskými štátmi EÚ. Obsah Akčných plánov bol inšpirovaný predvstupovou politikou aplikovanou smerom k dvanástim štátom, ktoré vstúpili do EÚ v roku 2004 a 2007, vzhľadom k tomu, že ich efektívnosť a funkčnosť bola už v priebehu tohto procesu overená.

Využitím nástrojov EPS môže EÚ vytvárať stabilné a blízke vzťahy so štátmi východnej Európy a Stredomoria. Akčné plány sú nástrojom, ktorý sa aplikuje smerom ku všetkým partnerským štátom. Ako hrozby pre budovanie vzájomných vzťahov boli identifikované najmä chudoba, zlá vláda, vzácnosť zdrojov, populačná explózia, či regionálne rozdiely v týchto štátoch. Úlohou EPS je preto rozbehnutie reforiem v problémových oblastiach ekonomiky a politiky a vytvoriť tak stabilné prostredie, ktoré sa stane základom pre spoluprácu. Prvým krokom v rozbiehaní projektu EPS bolo vypracovanie správ o jednotlivých štátoch a postupné nadväzovanie partnerstva. Správy

hodnotili ekonomickú a politickú situáciu a fungovanie inštitúcií za účelom analýzy ako a kedy je možné zahájiť najefektívnejšie prehľbovanie vzájomných vzťahov. Správy boli následne predložené Rade, aby rozhodla, či je vhodné prejsť na vyšší stupeň, ktorým bolo podpísanie tzv. Akčných plánov. Už koncom toho istého roku ako Komisia predstavila EPS, zverejnila v decembri 2004 Akčné plány so siedmimi novými susedmi, ktorými boli Ukrajina, Moldavsko, Izrael, Jordánsko, Maroko, Tunisko a Palestínska samospráva. Prijaté boli v roku 2005. Druhé kolo zavádzania a podpísania Akčných plánov bolo načrtnuté v marci 2005, keď Komisia vydala správy o Egypte a Libanone, ako aj o krajinách južného Kaukazu, Arménsku, Azerbajdžane a Gruzínsku. Akčné plány vytvorili agendu pre politické a ekonomické reformy v krátkom a strednodobom horizonte 3 až 5 rokov. Orgány ustanovené Dohodami o partnerstve a spolupráci pravidelne monitorujú ich plnenie. Komisia na tomto základe každoročne zverejňuje Správu o pokroku EPS. V máji 2011 Vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku v spolupráci s Európskou komisiou vypracovali už piatu Správu o pokroku EPS, ktorá sa vzťahovala na implementáciu EPS v roku 2010. Pri príprave tohto dokumentu vychádza Európska služba pre vonkajšiu činnosť a Komisia z informácií a príspevkov získaných od občianskej spoločnosti činnejšej v špecifických oblastiach. Na jar roku 2012 by mala byť publikovaná šiesta Správa o pokroku EPS v roku 2011. Správy pre každú partnerskú krajinu nie sú všeobecnými dokumentmi opisujúcimi politické a hospodárske prostredie v príslušnom štáte, ale obsahujú informácie týkajúce sa výlučne implementácie Akčných plánov. Pre zabezpečenie transparentnosti a objektívnosti Správ o pokroku, sa Európska služba a Komisia snaží diverzifikovať zdroje informácií, vrátane zapojenia mimovládnych organizácií.

Vzhľadom k tomu, že EPS je politika rozvíjaná na bilaterálnom základe, Akčné plány boli negociované a podpísané s každým štátom osobitne. Zohľadňujú tak špecifiká jednotlivých štátov, ich situáciu, potreby, kapacity, ako aj záujmy oboch strán. Spoločným znakom všetkých Akčných plánov je ich štruktúra. Obsahujú kapitoly týkajúce sa politického dialógu a reforiem, hospodárskej a sociálnej spolupráce a rozvoja, venujú sa otázkam obchodu, trhu a regulačných reforiem, spolupráce v oblasti spravodlivosti, slobody a bezpečnosti, jednotlivých sektorov, ako sú doprava, energetika, informačná spoločnosť, životné prostredie, výskum a vývoj, a napokon otázkam ľudských vzťahov,

občianskej spoločnosti, vzdelávania a verejného zdravia.³⁴ Akčné plány doteraz neboli podpísané so štyrmi štátmi, s Alžírskom, Líbyou, Bieloruskom a Sýriou.

Akčný plán pre každú krajinu vychádza z príslušnej Dohody o partnerstve a spolupráci. V prípade Ukrajiny, ako prioritnej krajiny pre EÚ v rámci Východného partnerstva, bola v novembri 2009 prijatá Asociačná agenda EÚ - Ukrajina, ktorá nahradila Akčný plán. Asociačná agenda má uľahčiť vstup do platnosti Asociačnej dohody. Pre všetky ostatné krajiny východnej dimenzie EPS je stále aktuálny práve Akčný plán. K Asociačnej Agende EÚ - Ukrajina bol zostavený zoznam deväťdesiatich priorít na obdobie rokov 2011 a 2012, na ktoré by sa mala Ukrajina zamerať. Priority sú rozdelené do nasledujúcich 6 okruhov:

- politický dialóg,
- spolupráca v oblasti justície, slobody a bezpečnosti,
- ekonomická spolupráca,
- obchod a záležitosti súvisiace s obchodom,
- energetická spolupráca vrátane jadrových záležitostí,
- ostatné oblasti spolupráce.³⁵

Prvý okruh priorít zahŕňa záležitosti demokracie, vlády zákona, ľudských práv, základných slobôd, boja proti korupcie, zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Do druhého okruhu spadá problematika ochrany osobných informácií, vytvorenie vhodného legislatívneho a inštitucionálneho rámca pre riadenie migrácie, zabezpečenie implementácie ustanovení týkajúcich sa vízového režimu a readmisných dohôd, ale tiež minimalizácia bezpečnostných rizík na futbalovom šampionáte EURO 2012. V oblasti ekonomickej spolupráce je len jediná priorita, ktorou je posilnenie udržateľnosti a spravovanie verejných financií prostredníctvom implementácie fiškálnych a výdavkových reforiem, vrátane penzijného systému a riadenia verejného dlhu. V oblasti obchodu sa priority zameriavajú na pravidlá o pôvode tovaru, technickú reguláciu priemyselných produktov, sanitárne a fytosanitárne opatrenia, verejné obstarávanie, hospodársku súťaž, duševné vlastníctvo a clá. V šiestom okruhu, energetickej spolupráci,

³⁴ Európska komisia: *The Policy: What is the European Neighbourhood Policy*. 2010. [Cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm>

³⁵ Európska služba pre vonkajšiu činnosť: *List of EU-Ukraine Association Agenda priorities for 2011-2012*. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.eeas.eu/ukraine/docs/2011_12_eu_ukraine_priorities_en.pdf>

sa agenda zameriava na integráciu energetických trhov a energetickú bezpečnosť. Na záver, medzi ostatné oblasti spolupráce sú zaradené napríklad zdanenie, verejná kontrola financií, štatistické vykazovanie, doprava, či životné prostredie a klimatické zmeny.³⁶

Výnimočným prípadom je i Bielorusko. Na rozdiel od Ukrajiny, s touto krajinou sa zatiaľ nepodarilo podpísať ani Akčný plán. EÚ má záujem prehĺbiť vzájomné vzťahy. Tie však stroskotávajú na bieloruskej neochote zabezpečiť dodržiavanie ľudských práv a vlády zákona vo vnútri štátu. Napriek tomu však EÚ vypracovala dokument, ktorý zhŕňa potenciál spolupráce a hovorí o tom, čo môže Únia ponúknuť Bielorusku. EÚ vyjadruje svoju ochotu nadviazať s Bieloruskom rovnakú úroveň spolupráce ako s Ukrajinou či Moldavskom. V prvom rade má záujme uzatvoriť s Bieloruskom Dohodu o partnerstve a spolupráci. Dohoda už bola podpísaná v roku 1996, avšak k ratifikácii nedošlo. Pokiaľ by sa tak stalo, EÚ bude schopná ponúknuť Bielorusku množstvo výhod, vrátane zlepšenia kvality života bieloruských občanov, uľahčiť ich cestovanie do európskych krajín, posilniť cezhraničnú spoluprácu, podporiť malé a stredné podniky, či zlepšiť zdravotnú starostlivosť a vzdelávanie. Taktiež by sa vytvoril priestor pre rozvíjanie hlbších kontaktov medzi EÚ a Bieloruskom na politickej, vedeckej i občianskej úrovni, priestor pre prehĺbenie ekonomických a obchodných vzťahov, na vytvorenie nových príležitostí. Toto všetko by bolo možné aj vďaka zvýšenej finančnej podpore z európskych fondov. Na druhej strane, potrebné kroky musí urobiť aj bieloruská vláda. Medzi najzákladnejšie reformy, ktoré musia byť uskutočnené patria zabezpečenie práva demokraticky si zvoliť politických lídrov, právo na objektívne informácie a slobodu prejavu, rešpektovať existenciu mimovládnych organizácií ako súčasť demokratických režimov, oslobodiť politických väzňov, zabezpečiť nezávislé a nestranné súdnictvo, rešpektovať práva a slobody národných menšín, práva pracovníkov, obchodníkov a v neposlednom rade zrušiť trest smrti. Budúcnosť vzťahov Únie s Bieloruskom závisí teda od postoja Bieloruska.³⁷

Pokiaľ ide o Moldavsko, s tou má EÚ veľmi rozvinuté vzťahy. Akčný plán bol podpísaný na obdobie troch rokov od 2005-2008. Akčný plán vychádza z Dohody o partnerstve a spolupráci a načrtáva strategické ciele založené na spoločných hodnotách a efektívnej implementácii politických, ekonomických a inštitucionálnych reforiem.

³⁶ Bližšie pozri: Európska služba pre vonkajšiu činnosť: *List of EU.Ukraine Association Agenda priorities for 2011-2012.* [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.eeas.eu/ukraine/docs/2011_12_eu_ukraine_priorities_en.pdf>

³⁷ Bližšie pozri: Európska služba pre vonkajšiu činnosť: *What the European Union could bring to Belarus.* [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.eeas.eu/delegations/belarus/documents/eu_belarus/non_paper_1106.pdf>

V súčasnosti Moldavsko s EÚ vyjednáva o podpísaní Asociačnej dohody, ktorá by posilnila integráciu Moldavska. Taktiež sa vyjednáva o uvoľnení vízového režimu.³⁸ Po vypršaní platnosti Akčného plánu teda spolupráca naďalej pokračuje. Medzi prioritné body moldavského Akčného plánu patrilo napríklad vyriešenie konfliktu v Podnestersku, posilnenie stability a efektívnosti inštitúcií zabezpečujúcich demokraciu a zabezpečenie demokratického priebehu parlamentných volieb v súlade s európskymi normami, vylepšenie investičného prostredia, boj proti organizovanému zločinu, či efektívne riadenie migračných tokov. Implementáciu a kontrolu plnenia Akčného plánu zabezpečujú orgány zriadené Dohodou o partnerstve a spolupráci, Komisia vydáva správy o plnení.³⁹

S Arménskom, Azerbajdžanom a Gruzínskom boli Akčné plány podpísané v novembri 2006 na obdobie piatich rokov. Medzi oblasti, v ktorých sa majú uskutočniť konkrétne akcie patria posilnenie demokratických štruktúr, boj proti korupcii, posilnenie ľudských práv a základných slobôd v súlade s medzinárodnými záväzkami vyplývajúcimi z Dohody o partnerstve a spolupráci a z členstva v Rade Európy, OBSE a OSN. V prípade Arménska a Azerbajdžanu sa kladie dôraz aj na mierové vyriešenie konfliktu Nagorno-Karabakh na spoločných hraniciach, v prípade Gruzínska na podporu mierového procesu pri vnútorných konfliktoch. Medzi ďalšími aktivitami možno spomenúť zlepšenie investičného prostredia, súkromného sektora, regionálnej spolupráce, podporiť udržateľný rozvoj a energetickú oblasť. Implementácia a kontrola Akčných plánov prebieha na rovnakom princípe ako v prípade Moldavska.

4.3 Európsky nástroj pre susedstvo a partnerstvo

Európsky nástroj pre susedstvo a partnerstvo je finančným nástrojom, ktorý slúži na podporu EPS prostredníctvom konkrétnych asistenčných programov a projektov. ENPI vznikol na základe Nariadenia (ES) č.1638/2006 Európskeho parlamentu a Rady z 24.októbra 2006, ktoré stanovuje všeobecné podmienky vzniku Európskeho nástroja pre susedstvo a partnerstvo. Plne funkčný je tento nástroj od 1.januára 2007. Ponúka nový rámec pre plánovanie a poskytovanie asistencie pre zefektívnenie vonkajšej služby a pomoci Európskej únie. Je určený pre sedemnášť štátov, okrem šestnástich partnerských,

³⁸ Európska služba pre vonkajšiu činnosť: *Moldova*. [cit. 2011-01-10]. Dostupné na internete: <http://www.eas.eu/moldova/index_en.htm>

³⁹ Európska služba pre vonkajšiu činnosť: *EU/Moldova Action Plan*. [cit. 2011-01-10]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/moldova_enp_ap_final_en.pdf>

zapojených do projektu EPS, sa ENPI vzťahuje aj na Rusko. Za ciele možno všeobecne považovať už spomenuté ciele EPS vrátane vytvárania jednotných nástrojov pre zvýšenie koherencie vonkajšej činnosti a zjednodušenie tvorby a riadenia programov a administrácie. Podporuje spoluprácu a ekonomickú integráciu zainteresovaných štátov so štátmi EÚ, ale zároveň sa „Spoločenstvo zaväzuje poskytovať asistenciu týmto krajinám a podporovať rôzne formy spolupráce medzi nimi navzájom a medzi nimi a členskými štátmi EÚ s cieľom rozvíjať zónu zdieľanej stability, bezpečnosti a prosperity zahŕňajúc značný stupeň ekonomickej integrácie a politickej spolupráce.“⁴⁰ Asistencia EÚ z prostriedkov ENPI má slúžiť v prospech partnerských aj členských krajín Európskej únie a ich regiónov cez projekty cezhraničnej a transregionálnej spolupráce. Tieto dve formy spolupráce sú definované aj v čl.6 Nariadenia o vzniku ENPI ako programy, cez ktoré sa pomoc Európskej únie prostredníctvom ENPI vykonáva. Štátne, multištátne alebo cezhraničné programy sa vzťahujú na programy týkajúce sa asistencie pre jednu partnerskú krajinu, alebo je adresovaná regionálnej a subregionálnej spolupráci medzi dvoma alebo viacerými partnerskými krajinami, kde môže byť zúčastnený aj členský štát EÚ. Zahrnuté sú aj cezhraničné kooperačné programy, ktoré sa týkajú spolupráce medzi jedným alebo viacerými členskými štátmi EÚ a jedným alebo viacerými partnerskými štátmi, a ktoré sú vykonávané v priľahlých regiónoch nachádzajúcich sa na hraniciach EÚ. Multištátne programy môžu zahŕňať transregionálnu spoluprácu, kde sa pod týmto pojmom rozumie „spolupráca medzi členskými a partnerskými štátmi, zameraná na spoločné výzvy a dosiahnutie vzájomných benefitov a realizovaná kdekoľvek na území členského alebo partnerského štátu.“⁴¹ Programy cezhraničnej spolupráce sa podľa čl.8 ods.1 príslušného nariadenia môžu vzťahovať na hraničné regióny:

- a) Všetkých teritoriálnych jednotiek zodpovedajúcich NUTS⁴² úrovni 3 alebo obdobne pozdĺž pozemných hraníc členského a partnerského štátu;
- b) Všetkých teritoriálnych jednotiek zodpovedajúcich NUTS úrovni 3 alebo obdobne pozdĺž dôležitých morských priechodov;

⁴⁰ Európska komisia: *Nariadenie (ES) č.1638/2006 Európskeho parlamentu a Rady z 24.októbra 2006, ktoré stanovuje všeobecné podmienky vzniku Európskeho nástroja pre susedstvo a partnerstvo*. ods.8. [cit.2012-03-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/oj_1310_sk.pdf>

⁴¹ Európska Komisia: *Nariadenie (ES) č.1638/2006 Európskeho parlamentu a Rady z 24.októbra 2006, ktoré stanovuje všeobecné podmienky vzniku Európskeho nástroja pre susedstvo a partnerstvo*, čl.6 ods.2. [cit.2012-03-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/oj_1310_sk.pdf>

⁴² NUTS – Spoločná klasifikácie územných jednotiek, ktorú zaviedla EÚ pre štatistické účely. Klasifikácia NUTS je hierarchická a rozdeľuje ekonomické územie členských štátov EÚ vrátane území mimo EÚ na NUTS úrovne 1, 2 a 3. Kritériom je okrem iného aj veľkosť populácie žijúcej na území, NUTS úrovni 3 zodpovedá počet obyvateľov na území v rozmedzí 150 – 800 tisíc obyvateľov.

- c) Všetkých pobrežných teritoriálnych jednotiek zodpovedajúcich NUTS úrovni 2, ktoré majú spoločné morské dno.

Na získanie asistencie a financovania zo zdrojov ENPI sú oprávnení nasledovní aktéri a inštitúcie: partnerské štáty, ich regióny a inštitúcie, decentralizované orgány v partnerských krajinách, ako sú regióny, provincie a samosprávy, spoločné orgány založené partnerskými štátmi alebo ich regiónmi a členskými štátmi EÚ, agentúry EÚ, medzinárodné organizácie vrátane regionálnych organizácií, medzinárodných finančných inštitúcií a rozvojových bánk, pokiaľ prispievajú k plneniu cieľov EPS a ENPI. Ďalej sú to jednotky alebo inštitúcie partnerských alebo členských krajín, ktoré sa dajú zhrnúť nasledovne: verejné inštitúcie, orgány, miestne authority, súkromné organizácie, firmy a spoločnosti, finančné inštitúcie, ktoré financujú súkromné investície v partnerských štátoch alebo regiónoch, fyzické osoby a v neposlednom rade aj neštátni aktéri, ako napríklad mimovládne organizácie, organizácie zastupujúce národnostné alebo etnické menšiny, miestne občianske a obchodné združenia, družstvá, odbory, organizácie zastupujúce hospodárske a sociálne záujmy, miestne organizácie a siete zahrnuté v decentralizovanej regionálnej spolupráci a integrácii, spotrebiteľské združenia, učiteľské, kultúrne, výskumné a vedecké organizácie, univerzity, cirkvi a náboženské spolky a komunity, médiá, cezhraničné asociácie, mimovládne asociácie a nezávislé nadácie.⁴³ Účely použitia zdrojov z EÚ sú definované v čl.15 predmetného nariadenia. Medzi inými sem patrí aj poskytovanie záruk za nekomerčné riziká, financovanie mikroprojektov, či na vykonanie opatrení súvisiacich s potravinovou bezpečnosťou. Explicitne sú vymedzené aj účely, na ktoré nesmú byť použité prostriedky z ENPI. Sú to financovanie daní, ciel a ostatných fiškálnych poplatkov. Komisia je povinná každoročne vydávať výročnú správu pre Európsky parlament a Radu. Výročná správa skúma pokrok implementácie opatrení ENPI a musí byť poskytnutá rovnako aj Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov.

⁴³ Okrem vymenovaných sú prostriedky ENPI určené aj pre aktérov a inštitúcie, ktoré nie sú explicitne vymedzené v čl.14 tohto nariadenia, avšak ich podpora je nevyhnutná pre dosiahnutie cieľov tohto nariadenia.

Európska komisia: *Nariadenie (ES) č.1638/2006 Európskeho parlamentu a Rady z 24.októbra 2006, ktoré stanovuje všeobecné podmienky vzniku Európskeho nástroja pre susedstvo a partnerstvo*, čl.14. [cit.2012-03-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/oj_l310_sk.pdf>

Z rozpočtu EÚ je pre ENPI vyčlenených 11,181 biliónov eur na rozpočtové obdobie 2007 – 2013. Rozpočet na jednotlivé roky znázorňuje nasledujúca tabuľka:

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Spolu
1379,6	1417,6	1481,6	1544,0	1638,0	1798,5	1921,7	11,181

Zdroj: Ville, J.L.: EU-Neighbourhood: From TACIS and MEDA to ENPI. EuropeAid Cooperation Office.

Z celkových takmer 12 biliónov eur je minimálne 95% určených pre štátne a multištátne programy, 5% pre cezhraničnú spoluprácu. Rozpočet určený pre ENPI predstavuje 32% nárast oproti množstvu finančných prostriedkov určených pre programy slúžiace pre stredomorské a východné partnerstvo TACIS a MEDA v rokoch 2000 – 2006.⁴⁴

ENPI navrhol nové inovatívne projekty a možnosti spolupráce. Okrem už spomínaného financovania projektov cezhraničnej spolupráce, predstavil tiež tzv. *Governance Facility*, ktorá poskytuje zdroje a dodatočnú finančnú podporu pre partnerské krajiny so silným potenciálom rozvoja a ktoré sú ochotné podstúpiť zásadné reformy v oblasti správy verejných vecí. Ďalšou inováciou sú programy Twinning, TAIEX a SIGMA. Twinning je iniciatívou Európskej komisie, ktorá bola pôvodne určená pre kandidátske štáty na členstvo v EÚ získať potrebné skúsenosti pre implementáciu legislatívy EÚ, od roku 2003 je určená pre nové nezávislé štáty východnej Európy a stredomorského regiónu. TAIEX – Technická pomoc a výmena informácií, je nástroj vytvorený EPS slúžiaci na posilnenie ekonomickej a politickej spolupráce v rôznych oblastiach, prioritne však pri aproximácii, aplikácii a vymožitelnosti legislatívnych aktov EÚ. Oba programy predstavujú nástroje pre spoluprácu medzi verejnou inštitúciou v partnerskej krajine a ekvivalentnou inštitúciou v členskom štáte EÚ. Na rozdiel od programu SIGMA, ktorá je spoločnou iniciatívou EÚ a OECD⁴⁵, financovaná z väčšej časti z EÚ. SIGMA podporuje kandidátske a potenciálne kandidátske štáty, a tiež štáty zapojené do EPS pri ich reformách verejnej správy.

Nasledujúci obrázok znázorňuje regióny, na ktoré sa vzťahuje program cezhraničnej spolupráce pre pozemné hranice a morské priechody. V prípade pozemných

⁴⁴ Európska komisia: *European Neighbourhood and Partnership Instrument*. [Cit. 2012-03-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/overview/index_en.htm>

⁴⁵ Organizácia pre ekonomickú spoluprácu rozvoj

a spolupráci. V prípade Ruska je to Rada pre trvalé partnerstvo. Najďalej v rokovaní sa doteraz dostala Ukrajina, ktorá už rokuje o Dohode o pridružení, nad rámec Dohody o partnerstve a spolupráci, ktorá by mala byť nahradená touto novou dohodou. Rovnaká možnosť bude ponúknutá aj ostatným partnerským krajinám, hneď ako budú schopní postúpiť na vyšší stupeň spolupráce. Pokiaľ ide o Rusko, spolupráca sa orientuje najmä na tzv. štyri spoločné priestory – spoločný hospodársky priestor, spoločný priestor pre slobodu, bezpečnosť a spravodlivosť, spoločný priestor pre vonkajšiu bezpečnosť, spoločný priestor pre výskum, vzdelania kultúru.⁴⁶

Európska únia kladie veľký dôraz práve na regionálnu spoluprácu, keďže susediace štáty majú množstvo problémových oblastí, ktoré prekračujú štátne hranice a najefektívnejšie je práve ich riešenie na regionálnej úrovni. V prípade partnerstva s východnými krajinami spustila EÚ v roku 2009 program Východné partnerstvo. Cieľom je podporiť politické a socioekonomické reformy, ktoré by partnerské štáty priblížili k EÚ. Hlavnými oblasťami spolupráce sú doprava, energia, udržateľné riadenie prírodných zdrojov, manažment hraníc a riadenie migrácie, boj proti medzinárodnému organizovanému zločinu, aktivity medzi občanmi štátov, riešenie otázok týkajúcich sa nášľapných mín, pozostalých výbušnín z vojny, ľahkých a ručných zbraní. Regionálne programy sa vytvárajú prostredníctvom vytvorenia fóra pre dialóg, na ktorom sa stretávajú zástupcovia zainteresovaných krajín na najrôznejšej úrovni a poskytuje sa im pomoc pri zapájaní sa do dialógu a vymieňaní skúseností. Najväčším prispievateľom do projektov regionálnej spolupráce je Európska komisia a jej oddelenie EuropeAid. Každá krajina má možnosť vyjadriť svoje požiadavky a návrhy na typ spolupráce s EÚ, ktorú preferujú, od budovania voľného trhu, infraštruktúru, až po výmenu študentov, novinárov, či iných odborníkov.

Programy realizované v posledných rokoch možno rozdeliť do oblastí ako sú manažment hraníc, hospodárstvo, energetika, doprava, životné prostredie, sociálna a humanitárna oblasť. Nasledujúca tabuľka zachytáva vybrané projekty, ktoré sa realizovali v posledných rokoch, resp. prebiehajú ešte v súčasnosti.

⁴⁶ Európska komisia: *Our neighbours: Panorama of Regional Programmes and Projects in the Eastern European Countries*, str.4. [cit. 2012-03-30]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/documents/infonotes_east_2010_en.pdf>

Oblasť	Projekt	Cieľové krajiny	Rozpočet	Časový rámec
Manažment hraníc	Podpora integrovaného systému pre manažment hraníc	Arm, Azer, Gruz	6 mil.€	2009-12
Hospodárstvo	Podpora MSP sektoru	Arm, Azer, Gruz, Biel, Ukr, Mold	7 mil.€	2009-12
Energetická oblasť	Posilnenie technického sekretariátu INOGATE na podporu Iniciatívy Baku	Arm, Azer, Gruz, Biel, Ukr, Mold, Kazach, Kirg, Tadž, Turkm, Uzbek	2,9 mil.€	2009-12
	Investície do energetickej efektívnosti (INOGATE)	Ukr, Mold	9,5 mil.€	2006-11
	Šetrenie energie v stavebnom sektore vo vých. Európe a Str. Ázii	Arm, Azer, Gruz, Biel, Ukr, Mold, Kazach, Kirg, Tadž, Turkm, Uzbek	5 mil.€	2010-14
	Podpora integrácie energetického trhu a trvalo udržateľnej energie	Arm, Azer, Gruz, Biel, Ukr, Mold, Kirg, Tadž, Turkm, Uzbek	5,7 mil.€	2009-12
Doprava	Spolupráca a dialóg v oblasti dopravy a budovania sietí	Arm, Azer, Gruz, Ukr, Mold, Kazach, Kirg, Tadž, Uzbek	6,6 mil.€	2009-12
Životné prostredie	Civilná ochrana	Arm, Azer, Gruz, Biel, Mold, Ukr, Rus	6 mil.€	2010-13
	Podpora implementácie protokolu z Kjóto	Arm, Azer, Gruz, Biel, Ukr, Mold, Kazach, Kirg, Tadž, Turkm, Uzbek, Rus	5 mil.€	2008-11
	Podpora investícií v oblasti vodných zdrojov a sanitácie	Arm, Gruz, Ukr	10 mil.€	2006-10
	Trvalo udržateľné využívanie euroázijských stepí	Mold, Ukr, Rus	2,4 mil.€	2007-09
Sociálna a humanitárna oblasť	CUIDAD - Udržateľný mestský rozvoj	Arm, Azer, Gruz, Biel, Mold, Rus, Ukr, Alž, Egy, Izr, Jor, Lib, Maroko, Palest, Sýria, Tunisko	14 mil.€	2009-13
	Kultúrny program východného partnerstva - 1.časť	Arm, Azer, Gruz, Biel*, Mold, Ukr	3 mil.€	2009-13
	TEMPUS IV - vyššie vzdelávanie	Arm, Azer, Gruz, Biel, Mold, Rus, Ukr, Alž, Egy, Izr, Jor, Lib, Maroko, Palest, Sýria, Tunisko	cca 35-39 mil.€/rok	2008-13

Spracované podľa dokumentu Európskej Komisie: *Our neighbours: Panorama of Regional Programmes and Projects in the Eastern European Countries.*

*Účasť Bieloruska je podmienená vývojom jeho vnútropolitckej situácie a reintegráciou do EPS.

Môžeme pozorovať, že v záujme vyššej efektívnosti a zachovania kontinuity, niektoré projekty a programy sa netýkajú výlučne krajín zapojených do EPS, resp. ENPI, ale aj krajín strednej Ázie, najmä v oblasti energetiky, dopravy a životného prostredia. Na

druhej strane, programy sociálnej a humanitárnej spolupráce sú spoločné pre krajiny východného a južného partnerstva, z čoho pramení aj ich najvyšší rozpočet spomedzi všetkých ostatných programov.

Ukrajina, v dôsledku svojej geografickej polohy a geopolitickej významnosti je zapojená do všetkých uvedených projektov. Výnimkou je program pre manažment hraníc, ktorý uľahčuje prechod osôb a pohyb tovaru medzi tromi republikami v regióne južného Kaukazu a zaisťuje bezpečnosť hraníc. Do roku 2009 bola aj Ukrajina súčasťou programu pre manažment hraníc, a to v rámci misie EUBAM⁴⁷ pre Moldavsko a Ukrajinu, ktorý prispel k zvýšeniu kvalifikácie a zlepšeniu pracovných metód na colniciach. Jedným z cieľov oboch programov bola kontrola legálnej a nelegálnej migrácie osôb a pohybu tovaru.

V hospodárskej oblasti bol realizovaný len jeden projekt, a to na podporu sektora malých a stredných podnikov cez podporu regionálneho obchodu, podnikateľského prostredia a prílevu priamych zahraničných investícií. Projekt tiež podporuje internacionalizačné procesy MSP a poskytuje technickú pomoc podnikom a inštitúciám verejného sektora. Naproti tomu, najviac projektov bolo realizovaných v energetickej oblasti. Východní partneri EÚ majú významné zdroje energie, preto sa EÚ snaží podporiť ich efektívne využívanie a uspokojiť tak aj svoje vysoké energetické nároky. Jedným z najdôležitejších programov je tzv. program INOGATE určený na podporu Iniciatívy Baku. Tento rozsiahly program zjednocuje štáty EÚ a štáty Čierneho a Kaspického mora a ich susediace štáty, ktoré sa zaviazali na dosiahnutie štyroch hlavných cieľov: priblíženie trhov s energiami, posilnenie energetickej bezpečnosti, podpora udržateľného rozvoja v tejto oblasti a prilákanie investícií. INOGATE vytvára platformu pre spoluprácu expertov a politických autorít. Zahŕňa napríklad technický sekretariát, zaoberá sa harmonizáciou štandardov pre plyn, ropu a elektrickú energiu a bezpečnosťou infraštruktúry.

Projekty v oblasti dopravy sa týkali leteckej, cestnej i námornej dopravy a logistických centier. Dopravné cesty sú považované za nevyhnutné pri dosahovaní hospodárskeho rozvoja. Spolupráca sa preto zameriava na postupnú aproximáciu partnerských krajín k štandardom a k právnemu rámcu EÚ a na zvýšenie bezpečnosti dopravy. Výzvou pre partnerské krajiny je aj postupná integrácia dopravného trhu, efektívna implementácia medzinárodných dohôd, zosúladenie námorných a leteckých dopravných štandardov s tými medzinárodnými a zavedenie intermodálneho konceptu

⁴⁷EUBAM –Misia Európskej únie pre asistenciu na hraniciach v Moldavsku a na Ukrajine (EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine)

dopravy. Významným programom v rámci európskej regionálnej spolupráce je projekt TRACECA – Dopravný koridor Európa – Kaukaz - Ázia, ktorý je rovnako ako projekt INOGATE určený na podporu Iniciatívy Baku. TRACECA sa zaoberá množstvom činností, ako je zbieranie dát a analýza dopravných tokov, bezpečnosť dopravy, zakladanie logistických centier.

V otázkach životného prostredia má EÚ za cieľ znižovať environmentálne riziká a znečistenie a podporovať trvalo udržateľné využívanie prírodných zdrojov v partnerských krajinách. Regionálna spolupráca v tejto oblasti je zameraná na kvalitu vody a ovzdušia, odpadový manažment, zachovanie prírody, energetickú efektívnosť a využívanie pôdy. EÚ sa angažovala v tejto oblasti ešte pred vznikom EPS, či Východného partnerstva, a založila Regionálne environmentálne centrá v susediacich krajinách a v Rusku, a tým podporila aj účasť verejnosti a posilnila úlohu občianskej spoločnosti na ochrane životného prostredia.

Podpora kontaktov medzi ľuďmi je jedným z najlepších spôsobov ako dosiahnuť ciele EPS. Zlepšenie vzájomného porozumenia kultúr, histórie, hodnôt tvorí základ pre ďalšie rozvíjanie úspešnej spolupráce v akejkoľvek oblasti, politickej i hospodárskej. EPS a Východné partnerstvo preto nezanedbáva ani sociálnu a humanitárnu dimenziu vzájomných vzťahov a podporu medziľudských kontaktov. V prípadoch, keď je politický dialóg poznačený určitými konfliktami a plnohodnotná komunikácia na politickej úrovni nie je možná, ako riešenie na mnohé otázky sa javí budovanie vzťahov medzi štátnymi inštitúciami, ktoré sú reprezentované na profesionálnej úrovni, medzi organizáciami občianskej spoločnosti a medzi jednotlivcami. Výsledkom je dlhotrvajúca spolupráca a vzťahy budované zdola nahor. EÚ a jej východní partneri sa zameriavajú na kultúru, ľudské práva, boj proti pašovaniu a užívaniu drog. Medzinárodnému vzdelávaniu sa venujú projekty ako napríklad Tempus IV, ktorý podporuje modernizáciu vyššieho vzdelávania, a Erasmus Mundus podporujúci spoluprácu medzi inštitúciami vyššieho vzdelávania. Nemenej významný je i program, ktorý zvyšuje povedomie o vzájomných vzťahoch a spolupráci medzi EÚ a východnými partnermi. Regionálny informačný a komunikačný program financuje projekty zameriavajúce sa na školenie novinárov pre tlačové médiá a audiovizuálnu produkciu a tiež zakladá ENPI Info Centrá.⁴⁸

⁴⁸ Európska komisia: *Our neighbours: Panorama of Regional Programmes and Projects in the Eastern European Countries*, str.4. [cit. 2012-03-30]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/documents/infonotes_east_2010_en.pdf>

4.3.2 Finančné nástroje na podporu politiky susedstva v rozpočtovom období 2014-2020

V decembri roku 2011 prijala Komisia návrh rozpočtu pre svoje vonkajšie nástroje na nasledujúce rozpočtové obdobie 2014-2020. Rozpočet zahŕňa pomoc rozvojovým krajinám, krajinám susediacim s EÚ, či tým, ktoré sa na členstvo v EÚ pripravujú. Podľa tlačovej správy Európskej komisie vydané v deň prijatia návrhu rozpočtu pre vonkajšie nástroje, sa EÚ bude snažiť „nasmerovať svoje zdroje tam, kde sú najviac potrebné a kde budú mať najväčší vplyv pri zabezpečovaní väčšej flexibility, aby mohla pohotovo reagovať na nečakané udalosti.“⁴⁹ Vysoká predstaviteľka EÚ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku Catherine Ashtonová vyhlásila: „Dokonca aj počas krízy sa musí Európa zamerať smerom von a spolupracovať so svetom. Naša bezpečnosť a prosperita závisí od toho, čo sa deje za hranicami, hlavne v našom susedstve. EÚ sa bude držať svojich medzinárodných záväzkov voči chudobným a najzraniteľnejším ľuďom, obyvateľom susediacich krajín v procese transformácie a krajín, ktoré sú na ceste k prístúpeniu k EÚ. Tieto nové vonkajšie nástroje umožnia EÚ lepšie presadzovať svoje hlavné hodnoty a záujmy, ako sú ľudské práva, demokracia a právny štát, ale aj prispievať k boju proti chudobe, zachovávaniu mieru a riešeniu konfliktov na celom svete.“ Rovnako aj Štefan Füle, komisár pre rozšírenie a susedskú politiku, sa vyjadril, že nové nástroje európskej politiky susedstva a nástroje predvstupovej pomoci umožnia EÚ lepšie reagovať na potreby a ambície partnerského štátu. Naďalej sa bude klásť dôraz na zabezpečovanie procesu demokratizácie a hospodárskeho a sociálneho rozvoja v susediacich regiónoch a v krajinách, ktoré sa pripravujú na vstup do EÚ. Únia bude prioritne podporovať krajiny, ktoré nemajú dostatok vlastných zdrojov na zabezpečenie svojho rozvoja. Ostatné krajiny už nezískajú bilaterálnu grantovú pomoc, ale budú profitovať z nových foriem partnerstva a získavať podporu prostredníctvom tematických a regionálnych programov.

⁴⁹ Európska komisia: *Posilňovanie miesta Európy vo svete: Externý rozpočet na roky 2014-2020 zameraný na dodržanie záväzkov EÚ a podporu spoločných hodnôt*. [cit.2012-03-30]. Dostupné na internete: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1510&format=HTML&aged=0&language=SK&guiLanguage=en>>

Finančný balík pokrýva celé spektrum vonkajšej podpory z rozpočtu EÚ. Zahŕňa legislatívne návrhy pre deväť geografických a tematických nástrojov spolu s vykonávacím opatrením. Rozpočet je medzi jednotlivé nástroje rozdelený nasledovne (pri súčasných cenách):

Nástroj	Rozpočet
Nástroj predvstupovej pomoci	14 110 mil. €
Nástroj európskej susedskej politiky	18 182 mil. €
Nástroj rozvojovej spolupráce	23 295 mil. €
Nástroj partnerstva	1 131 mil. €
Nástroj stability	2 829 mil. €
Európsky nástroj pre demokraciu a ľudské práva	1 578 mil. €
Nástroj spolupráce v oblasti jadrovej bezpečnosti	631 mil. €
Nástroj pre Grónsko	219 mil. €
Európsky rozvojový fond (EDP, mimo rozpočtu EÚ)	34 276 mil. €
Spolu	96 249,4 mil. €

Zdroj: Európska komisia – tlačová správa. 2011.

Na aktivity EPS sú využívané zdroje z Nástroja európskej susedskej politiky (ENI). ENI predstavuje nový prístup k EPS, avšak rovnako ako ENPI podporuje vzťahy s partnerskými krajinami a má byť prínosom pre obe strany v oblastiach ako je demokracia, ľudské práva, právny štát, dobrá správa, udržateľný rozvoj a progresívna hospodárska integrácia na jednotnom trhu EÚ. ENI poskytuje finančnú podporu šestnástim krajinám zapojených do EPS a stavia na úspechoch dosiahnutých prostredníctvom ENPI. Nový nástroj financovania v sebe zahŕňa aj niekoľko nových prvkov. Jedným z nich je princíp „viac za viac“ vďaka ktorému EÚ zvýši podporu najmä krajinám, ktoré podstúpili skutočný pokrok pri zavádzaní komplexného demokratického procesu. Dochádza k diferenciacii medzi partnerským krajinami podľa ich ochoty a úspechov pri zavádzaní reforiem. Ďalšou inováciou bude skrátenie dĺžky plánovacieho procesu, aby bola pomoc krajinám poskytnutá bez zbytočných odkladov. Tiež sa EÚ bude snažiť zamerať sa priamo na konkrétne ciele definované v Akčných plánoch, aby bola pomoc relevantná a efektívna. Dôjde aj k zmene ustanovení týkajúcich sa programov cezhraničnej spolupráce, aby bola

umožnená rýchla implementácia programov a mohli z nej profitovať tak členské štáty EÚ ako aj partnerské štáty a ich občania. Podporované bude užšie prepojenie medzi európskymi vnútornými nástrojmi a politikami. Výsledkom má byť poskytnutie partnerským krajinám možnosť zúčastňovať sa programov EÚ ako sú študentské mobility, mládežnícke programy, či podpora občianskej spoločnosti. Zmenilo sa i postavenie Ruska. V nadväznosti na vyvíjajúce sa vzájomné vzťahy je Rusko oprávnené aj v rámci ENI na podporu v regionálnych a cezhraničných programoch, ale bilaterálna spolupráca bude v budúcnosti vykonávaná prostredníctvom nového nástroja partnerstva.⁵⁰ V porovnaní s rozpočtom na predchádzajúce obdobie sa zdroje vyčlenené na ESP výrazne zvýšili. V minulom rozpočtovom období to bolo 11 181 miliónov eur.

⁵⁰ Európska Komisia: *The Multiannual Financial Framework: The Proposals on External Action Instruments*. [cit.2012-03-30]. Dostupné na internete: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/878>>

5. Slovensko a Ukrajina

5.1 Susedské vzťahy Slovenskej republiky v kontexte rozvoja Európskej susedskej politiky

Európska politika susedstva je projektom EÚ. Ak však má byť projekt EPS úspešný, musia sa k nemu zaviazat' jednotlivé členské štáty a začleniť ich do svojho programového vyhlásenia, poprípade medzi priority zahraničnej politiky. V prípade Slovenskej republiky je odhodlanie rozvíjať vzťahy so susednými krajinami na bilaterálnej úrovni, ako aj v rámci multilaterálnych spoluprác vyjadrené vo viacerých dokumentoch, ako je programové vyhlásenie vlády či v správach o plnení úloh zahraničnej politiky.

V programovom vyhlásení vlády SR na roky 2010-2014 sa SR v sekcii Zahraničná politika pozornosť sústreďuje na dobré vzťahy so susedmi, regionálnu bezpečnosť a spoluprácu, na vzťahy s Ruskom, štátmi východnej Európy, Strednej Ázie a južného Kaukazu, popri transatlantických vzťahoch s USA. SR si stanovila cieľ rozvíjať stredoeurópsky región a opierajúc sa o dobré susedské vzťahy a regionálnu spoluprácu prispievať k stabilite a rozvoju. V prvom rade sú spomínané štáty V4 a Rakúsko, s ktorými vidí potenciál rastu a regionálneho rozvoja. Zlé vzťahy s Maďarskom chce zlepšiť na základe bilaterálnej Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci z roku 1995 a na spoločnom členstve v EÚ a NATO. S Českom chce udržať nadštandardné vzťahy a vzťahy s Poľskom prekračujú regionálny rozmer, a preto má záujem na ich ďalšom rozvoji. Štáty V4 teda predstavujú prioritu susedských vzťahov SR a okrem budovania prestíže a váhy štátov v EÚ, Slovenská republika zdôrazňuje význam V4 aj v bezpečnostnej oblasti, keď sa zaviazala využiť slovenské, ale aj poľské a maďarské predsedníctvo na zintenzívnenie stredoeurópskej spolupráce v tejto oblasti a na aktívne presadzovanie záujmov v rámci NATO a EÚ. Tiež chce posilniť sektorovú spoluprácu, pokiaľ ide o infraštruktúru, energetiku, či fondy.

Druhým prioritným regiónom spolupráce je na východnej hranici Ukrajina. SR podporuje integračné a modernizačné snahy Ukrajiny a jej približovanie k európskemu priestoru bezpečnosti a prosperity. Vývoj situácie na Ukrajine, čo sa týka modernizácie, fungovania jej vnútorného trhu a hospodárskeho rastu, môžu priamo ovplyvniť aj situáciu na východe Slovenska, najmä v oblasti vytvárania pracovných príležitostí. Vláda SR sa aktívne podieľa na činnosti EÚ a vykonávaní jej politík,

rovnako aj v oblasti vonkajších vzťahov EÚ vrátane rozširovania, EPS, Východného partnerstva, čo zakomponovala aj do Programového vyhlásenia. Podporuje zrýchlené prístupové rozhovory Islandu s EÚ a proces integrácie štátov západného Balkánu odovzdávaním svojich skúseností z európskej integrácie a realizovania reforiem. Zasadzuje sa za aktívne spoluvytváranie Východného partnerstva a ponúknutie konkrétnej integračnej perspektívy Ukrajine. Rovnako má vláda SR záujem na dobrých politických, hospodárskych a kultúrnych vzťahoch s Ruskom. Podporuje silné a transparentné vzťahy EÚ s Ruskom a jeho vstup do WTO. Vo vzťahu k štátom východnej Európy, Strednej Ázie a južného Kaukazu zdôrazňuje ekonomickú spoluprácu, demokraciu, podporu ich nezávislosti, budovanie štátnych kapacít a regionálnu spoluprácu za pomoci skúseností Slovenska z transformačného procesu.⁵¹ Explicitne sa pojem Európska politika susedstva spomína v správe, ktorá hodnotí plnenie úloh zahraničnej politiky SR. Slovenská zahraničná politika považuje rozširovanie EÚ za úspešný projekt, pracovala s kandidátskymi a západobalkánskymi krajinami a odovzdávala im svoje skúsenosti. Podporovala integračné ambície Turecka, rovnako ako podporovala integráciu Chorvátska, s dôrazom na riadne plnenie predvstupových kritérií. Slovensko uvítalo žiadosti Čiernej Hory, Albánska a Islandu o členstvo v EÚ. Ocenilo pokrok západobalkánskych krajín pri vyjednávaníach o vízovej liberalizácii. V marci 2009 bol na Slovensku ukončený vnútroštátny schvaľovací proces ratifikácie Dohody o stabilizácii a pridružení medzi EÚ a jej členskými štátmi na jednej strane a Bosnou a Hercegovinou na strane druhej. Pozornosť Slovensko venovalo rozvoju východnej dimenzie a dialóg s Ruskom, Ukrajinou, Bieloruskom a Gruzínskom sa zintenzívnil. Východné partnerstvo je súčasťou EPS a práve táto oblasť je jednou z priorit zahraničnej politiky SR. V prípade Bieloruska sa SR zasadzuje o politiku podmienenej spolupráce s režimom a o podporu občianskej spoločnosti v krajine. Slovenská republika, ako krajina zdieľajúca hranicu s Ukrajinou, sa výrazne podieľa na úspechu Východného partnerstva.⁵²

⁵¹ Úrad vlády: *Občianska zodpovednosť a spolupráca – Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2010-2014*. [cit.2012-04-02]. Dostupné na internete: <<http://www.tasr.sk/files/Urady%20vlady/Programove-vyhlasenie-2010.pdf>>

⁵² Ministerstvo zahraničných vecí SR: *Správa o plnení úloh zahraničnej politiky Slovenskej republiky v roku 2009*. [cit.2012-04-02]. Dostupné na internete: <[http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_443F9A777EA17F66C12576E90035E2CE_SK/\\$File/Sprava_2009.pdf](http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_443F9A777EA17F66C12576E90035E2CE_SK/$File/Sprava_2009.pdf)>

5.1.1 Susedské vzťahy SR – Ukrajina

Slovensko a Ukrajina majú mnoho spoločného, nachádzajú sa v srdci Európy a zdieľajú spoločnú slovanskú kultúru. Vzájomné susedské vzťahy sa samozrejme vyvíjali dávno pred uvedením oficiálneho projektu EPS, a to v období po rozpade Sovietskeho zväzu, konkrétne od vzniku samostatnej Slovenskej republiky. K 1.januáru 1993 štáty medzi sebou nadviazali diplomatické styky.

Prvým krokom pri budovaní vzájomných vzťahov bolo podpísanie zmluvy o dobrom susedstve v roku 1993, ktorá mala za cieľ rozvíjať priateľské vzťahy a spoluprácu. V tomto období z pohľadu Slovenska nebola Ukrajina prioritou zahraničnej politiky. Popri Rusku bola len druhoradou krajinou a predstavovala tranzitnú stanicu na ruské trhy. V dôsledku slabej politickej a diplomatickej podpory sa aj vzájomný obchod vyvíjal veľmi pomaly. Od roku 1998 sa zahraničná politika Slovenska začala aktívne snažiť o začlenenie do západných štruktúr, ako je EÚ a NATO. Rovnako tak aj Ukrajina, avšak skôr v oblasti ekonomickej spolupráce a výstavby ropovodov. Význam Slovenska pre Ukrajinu bol však len minimálny, vzhľadom na veľkosť a ekonomický potenciál Slovenskej republiky. Avšak začlenením Slovenska do EÚ a NATO sa jeho význam pre Ukrajinu značne zvýšil. Navyše sa rozbiehali aktivity EPS, z čoho mohla Ukrajina čerpať výhody. Bilaterálne vzťahy sa zlepšili, ako na kvalitatívnej tak aj na kvantitatívnej úrovni. Pre plnenie Akčného plánu vytvoreného medzi EÚ a Ukrajinou poskytovala Slovenská republika technickú pomoc. Taktiež sa začala postupne uvoľňovať vízová politika voči Ukrajine. Pre kontrolu svojich hraníc Slovensko zaviedlo víza voči Ukrajine v roku 2000, rovnako aj pre Rusko a Bielorusko. Potenciál pre rozvoj vzťahov bol najmä v obchodnej oblasti, vo výmene tovarov a služieb a v energetickej bezpečnosti. Okrem čisto európskych záležitostí, Slovensko pomáha Ukrajine začleniť sa do štruktúr NATO. Slovenská ambasáda v Kyjeve bola poverená ako kontaktná ambasáda pre Ukrajinu s NATO. Slúži na uľahčenie dialógu medzi Ukrajinou a NATO, ako zdroj informácií a propaguje integráciu Ukrajiny aj prostredníctvom ovplyvňovania verejnej mienky.

Vzájomné vzťahy neboli poškodené ani vstupom Slovenska do Schengenu, keďže bola podpísaná dohoda o uľahčení získavania schengenských víz pre ukrajinských občanov a taktiež bola vytvorená zóna malého pohraničného styku na spoločných hraniciach v roku 2008. Môžeme teda vidieť pokrok v budovaní vzťahov. Ukrajina už nie je druhoradou prioritou pre zahraničnú politiku SR. Popri politických a ekonomických otázkach sa kladie

dôraz na rozvoj aj sociálnej dimenzie. Slovenská republika sa snaží podporovať Ukrajinu pri demokratizácii, v jej prozápadnej orientácii, pokračovať v rozvíjaní cezhraničnej a regionálnej spolupráce.

5.2 Vzťahy EÚ s Ukrajinou

Počiatky budovania vzťahov medzi Ukrajinou a Európskou úniou sa datujú do decembra 1991, kedy minister zahraničných vecí Holandska, ako predstaviteľ predsedajúcej krajiny Európskej únie, oficiálne uznal nezávislosť Ukrajiny. Ukrajina, ako jedna z prvých postsovietskych krajín prejavila záujem zapojiť sa do procesov európskej integrácie v snahe priblížiť sa štandardom EÚ v oblasti socioekonomickej a politickej a zvýšiť úroveň a kvalitu života svojich obyvateľov. Európska integrácia sa v tomto období stala hlavnou prioritou ukrajinskej zahraničnej politiky.⁵³ S rozlohou 603 700 km²⁵⁴ je Ukrajina druhým najväčším európskym štátom a navyše má veľmi výhodnú geografickú polohu. Geopolitický význam štátu je posilnený aj vďaka tomu, že na juhu susedí s Čiernym morom s pobrežím dlhým 2 782 km, predstavuje bránu na východné trhy, susedí s Ruskom, s ktorým má najdlhšiu hranicu, 1 576 km a tiež má spoločné hranice so štyrmi členskými štátmi EÚ, so Slovenskom, Maďarskom, Rumunskom a Poľskom.

Ukrajina sa v roku 1995 stala členským štátom Rady Európy a prijala záväzky uskutočniť ústavné a právne reformy, prostredníctvom ktorých bude schopná splniť Kodaňské kritériá na vstup do Európskej únie, prijaté v roku 1993 na summite Európskej Rady v Kodani. Ukrajinská zahraničná politika bola orientovaná proeurópsky a mala ambície začleniť Ukrajinu do štruktúr EÚ. Problémovou oblasťou ostávala najmä nestabilná politická situácia, ktorá bola dôsledkom aj zle definovaných právomocí prezidenta, kabinetu, bezpečnostnej rady a parlamentu v Ústave. Relatívne viac sa darí ekonomickej sfére. Súčasťou reforiem po vstupe Ukrajiny do Rady Európy bolo prijatie Ústavy, Občianskeho zákonníka, Trestného zákonníka, Trestno-právneho procesného zákonníka a Občiansko-právneho procesného zákonníka.⁵⁵ Bol vytvorený ústavný a právny základ pre sformovanie parlamentu, správne reformy, ako aj reformy súdnictva a

⁵³ SHUTOVSKA, O. 2008. Independent Ukraine and the European Union. How much is done and to be done from a legal perspective. In *Central-European Case Studies*, 2.vydanie. [cit.2012-04-01]. s.173. Dostupné na internete: <<http://www.sze.hu/blszk/bss2010/CEIC2008vol.pdf>>.

⁵⁴ Velvyslanectví Ukrajiny v České republice: Umístění. [cit.2012-04-01]. Dostupné na internete: <<http://www.mfa.gov.ua/czechia/czech/publication/content/375.htm>>

⁵⁵ Tamtiež.

miestnych samospráv. Ukrajinsko-európske vzťahy sa posunuli na kvalitatívne vyššiu úroveň a získali právny základ podpísaním Dohody o partnerstve a spolupráci. Ukrajina bola prvým postsovietskym štátom, ktorý podpísal takúto dohodu. Stalo sa tak na zasadnutí v Luxemburgu 14. júna 1994. Dohoda poskytla vhodný rámec pre politický dialóg, rokovania v oblasti obchodu, investícií, pre hospodársku, sociálnu, finančnú, občiansku, technickú, kultúrnu, vedeckú spoluprácu, podporila rozvoj ukrajinskej ekonomiky a prechod k trhovému hospodárstvu. Za prioritné oblasti spolupráce Dohoda považuje energetiku, obchod a investície, spravodlivosť a vnútorné záležitosti, priblíženie ukrajinskej legislatívy legislatíve Európskych spoločností, životné prostredie, doprava, cezhraničná spolupráca a spolupráca v oblasti vedy, techniky a vonkajšieho priestoru. Dohoda vstúpila do platnosti a začalo sa s jej implementáciou v marci 1998, kedy ju ratifikovali všetky členské štáty EÚ a bola prijatá Stratégia integrácie Ukrajiny do Európskej únie. Dokument obsahoval hlavné smery reforiem právneho systému Ukrajiny, ktoré takmer kopírovali záväzky prijaté pri vstupe Ukrajiny do Rady Európy. Zahŕňali priblíženie národnej legislatívy k európskemu právnomu systému, ekonomickú integráciu a rozvoj obchodných vzťahov, posilnenie demokracie, prispôbenie sociálnej politiky Ukrajiny európskym štandardom, regionálnu integráciu, spoluprácu vo sfére ochrany zdravia.⁵⁶

V decembri 1999 bola vytvorená druhá dohoda, Spoločná stratégia, ktorá sa týkala len dvoch krajín, Ukrajiny a Ruska. Obsahom boli najmä otázky spolupráce v oblasti bezpečnosti, justície a vnútorných záležitostí. Dohoda o partnerstve a spolupráci a Spoločná stratégia stoja na počiatku budovania ukrajinsko-európskych vzťahov, avšak čisto s cieľom asociácie a spolupráce, nie integrácie.⁵⁷

Po spustení projektu Európskej susedskej politiky bol s Ukrajinou v roku 2004 podpísaný Akčný plán. Naproti posledným dvom spomínaným dohodám, projekt EPS obsahuje konkrétnejšie prvky harmonizácie s európskymi normami. Ukrajina a EÚ z časti zdieľajú spoločnú históriu a hodnoty a nová dohoda necháva priestor pre ďalší rozvoj vzájomných vzťahov. Tento plán vytvoril strategický rámec pre partnerstvo Ukrajiny a EÚ pre nasledujúce tri roky, stanovil podmienky pre vytvorenie pásma voľného obchodu a

⁵⁶ SHUTOVSKA, O. 2008. Independent Ukraine and the European Union. How much is done and to be done from a legal perspective. In *Central-European Case Studies*, 2. vydanie. [cit.2011-01-10]. s.176. Dostupné na internete: <<http://www.sze.hu/blszk/bss2010/CEIC2008vol.pdf>>

⁵⁷ FORTIER, J. 2010. L'Ukraine après 20 ans de construction nationale, entre transformation internes et politique de voisinage. In *L'Ukraine, entre intégration et partenariat*. Brusel: Etablissements Emile Bruylant S.A. 2010. ISBN: 978-2-8027-2867-2. s.24.

zjednodušenie vízového režimu. Ukrajina tiež získala viac finančných prostriedkov do EÚ na realizáciu Akčného plánu. Za začiatok doposiaľ poslednej fázy budovania ukrajinsko-európskych vzťahov je možné považovať koniec roku 2007, kedy uplynuli tri roky, na ktoré sa vzťahovali záväzky z Akčného plánu. Od roku 2008 sa tak začal negociačný proces, o novej, posilnenej dohode, ktorá by nahradila Dohodu o partnerstve a spolupráci.

Paralelne s budovaním vzťahov s Európskou úniou Ukrajina upevňovala vzťahy aj na bilaterálnej úrovni. V období pred zahájením Európskej susedskej politiky podpísala dohody o cezhraničnej spolupráci so štátmi, s ktorými zdieľa spoločnú hranicu. V prípade Slovenskej republiky sa tak stalo 5. decembra 2000. V Bratislave bola podpísaná Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a Kabinetom ministrov Ukrajiny o cezhraničnej spolupráci.⁵⁸ Platnosť nadobudla 29. januára 2001 výmenou nôt. Dohoda umožnila využívať výhody cezhraničnej spolupráce v zmysle Európskeho rámcového dohovoru o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi z 21. mája 1980. Zmluvné strany sa zaviazali podporovať cezhraničnú spoluprácu medzi miestnymi a regionálnymi orgánmi, ktoré podliehajú jurisdikcii jej štátu, podporovať všetky iniciatívy týchto orgánov, ktoré vychádzajú z príslušných dokumentov Rady Európy. V rámci svojich možností sú zmluvné strany tiež zaviazané poskytovať finančnú pomoc na začatie a rozvoj spolupráce. Na podporu a koordináciu spolupráce môžu zmluvné strany podľa článku 7 Dohody o cezhraničnej spolupráci vytvoriť komisiu, ktorej zloženie, miesto zasadnutia, finančné otázky budú stanovené v jej štatúte. Na riešenie konkrétnych otázok môže komisia vytvárať pracovné skupiny. Konkrétne oblasti spolupráce sumarizuje článok 9 Dohody o cezhraničnej spolupráci. Patria sem najmä oblasti Regionálneho rozvoja a územného plánovania, doprava a spoje, cezhraničná obchodná výmena, energetika, ochrana prírody, vzdelávanie, výskum, zdravotníctvo, kultúra, cestovný ruch, vzájomná pomoc v prípade živelných pohrôm, problémy pracujúcich v pohraničí.⁵⁹ Dohoda bola uzatvorená na neurčitý čas, je možné ju vypovedať diplomatickou cestou. Dôležitým krokom zabezpečujúcim efektívne rozvíjanie cezhraničnej spolupráce bolo ukrajinské zrušenie vízovej povinnosti pre občanov EÚ v júni 2005 a smernica Európskeho parlamentu z roku 2006, ktorá zaviedla špeciálne víza pre občanov Ukrajiny žijúcich v pohraničných oblastiach a pravidelne prekračujúcich hranice.

⁵⁸ Ministerstvo zahraničných vecí SR: *Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a Kabinetom Ukrajiny o cezhraničnej spolupráci*. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky. [cit. 2012-03-10]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?bilateralne-dohody-a-zmluvy-o-cezhranicnej-spolupraci>>

⁵⁹ Čl. 9 Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a Kabinetom Ukrajiny o cezhraničnej spolupráci.

Otázky migrácie a udeľovania azylov sú riešené aj agendou Európskej politiky susedstva. ENPI ponúka všetkým partnerským štátom EPS, popri spomínaných typoch spoluprác a pomoci aj asistenciu v podobe tematických programov. Tieto programy boli vytvorené v rámci finančného Nástroja pre rozvojovú spoluprácu (DCI). Tematické programy sa týkajú piatich prioritných oblastí: investície do ľudského kapitálu, životné prostredie a udržateľný manažment prírodných zdrojov, neštátni aktéri a miestne autority, zlepšenie potravinovej bezpečnosti a napokon spolupráca v oblasti migrácie a azylu. Finančný rámec pre implementáciu týchto tematických programov pre roky 2007-2013 je 5,596 miliónov eur.⁶⁰

V januári 2006 vypracovala Komisia oznámenie Európskemu parlamentu a Rade s názvom „Tematický program pre spoluprácu s tretími krajinami v oblastiach migrácie a azylu“. Otázky migrácie patria do centra pozornosti politických diskusií v Európe a priamo ovplyvňujú vonkajšie vzťahy EÚ. Absolútny počet migrantov sa zvyšuje a zatiaľ čo bola Európa pred po dlhé roky emigračným regiónom, dnes je jej hlavným cieľom. Týka sa to aj určitých krajín v regióne SVE, ktoré donedávna boli len krajinami pôvodu, resp. tranzitu a v súčasnosti sú hostiteľskými krajinami. Mnohé z týchto krajín však nie sú vždy dobre vybavené a ich infraštruktúra a pracovníci poverení riadením migrácie sú niekedy nevhodní na zvládnutie situácie. Cieľové krajiny, vrátane členských štátov EÚ, rozvíjajú osobitné politiky na boj proti nelegálnemu prisťahovalectvu a snažia sa zosúladiť svoje politiky na riadenie migrácie a podporu jej sociálnych dimenzií. Pre dosiahnutie efektívnosti je však potrebná spolupráca tretích krajín pôvodu a tranzitu. Dlhotrvajúce problémy s nelegálnou migráciou môžu mať dopad na zvyšovanie tlaku na ekonomické a environmentálne zdroje, alebo spôsobovať sekundárne pohyby osôb. Intervencie v rámci prípravných činností sa realizovali aj vo východnej Európe, a to najmä na Ukrajine a v Rusku. Okrem toho to bola aj oblasť Balkánu, Stredozemného mora a Ázie. Z geografického hľadiska by však nemali existovať žiadne obmedzenia, všetky krajiny zahrnuté do ENPI a DCECI (Nástroj na rozvojovú a hospodársku spoluprácu) by mali mať nárok na finančnú pomoc. V prvom rade, ale nie výlučne, predmetom programu ostáva migrácia do EÚ. Donedávna sa EÚ v rámci migračnej politiky usilovala znížiť migračné tlaky do svojich členských štátov. Dnes uznáva aj potreby migrujúcich pracovníkov a snaží sa o riadenie migrácie v smere, aby sa rozbehli ekonomiky členských štátov v oblastiach,

⁶⁰ EUROPA: *Financing instrument for development cooperation – DCI (2007 – 2013)*. [cit. 2012-03-10]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/114173_en.htm>

ktoré majú nedostatok kvalifikovaných pracovných síl. Výsledkom bude zároveň maximalizácia výhod pre migrantov aj pre krajiny ich pôvodu. Z tohto dôvodu by mal mať tematický program týchto 5 línií:

1. upevňovanie väzieb medzi migráciou a rozvojom,
2. podpora dobre zvládnutej migrácie pracovníkov,
3. boj s nelegálnym prisťahovalectvom a uľahčovanie opätovného prijímania nelegálnych prisťahovalcov,
4. ochrana migrantov pred vykorisťovaním a vylúčením zo spoločnosti,
5. podpora azylu a medzinárodnej ochrany, aj prostredníctvom regionálnych programov ochrany.⁶¹

Konkrétnym projektom týkajúcim sa Ukrajiny, ktorý získal finančnú a technickú pomoc od Európskej komisie bol projekt cezhraničnej spolupráce pre Bielorusko, Moldavsko a Ukrajinu s príspevkom Komisie vo výške takmer 1, 308 milión eur. Cieľ bol definovaný ako podpora koordinačných mechanizmov na efektívne riadenia azylu, migrácie a hraníc v spomínaných troch krajinách a v regiónoch Estónska, Maďarska, Lotyšska, Litvy, Poľska, Rumunska a Slovenska. Druhým projektom bola ochrana utečencov, žiadateľov o azyl a nútených migrantov z krajín Bielorusko, Moldavsko, Rusko a Ukrajina s príspevkom Komisie takmer 530 tisíc eur. Cieľom bolo zlepšiť implementáciu národných a medzinárodných nástrojov pre ľudské práva a práva utečencov, čo by viedlo k zvýšenej bezpečnosti a ochrany utečencov.⁶² Oba projekty boli zahájené v roku 2004. V roku 2005 boli zahájené projekty zamerané na celé regióny východnej Európy, južného Kaukazu a Strednej Ázie. Konkrétne Ukrajiny sa dotýkal program Azyl a medzinárodná ochrana a Boj proti nelegálnej migrácii. V prvom prípade boli zahrnuté aj Rusko, Moldavsko a Bielorusko a program umožňoval zlepšenie podmienok pre prijímanie, zvýšenie kapacít pre registráciu a dokumentáciu žiadateľov o azyl a utečencov a integrácie

⁶¹ Európska Komisia: *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade, Tematický program pre spoluprácu s tretími krajinami v oblastiach migrácie a azylu.* [cit.2012-03-11]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2006&nu_doc=26>

⁶² Európska komisia: *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade, Tematický program pre spoluprácu s tretími krajinami v oblastiach migrácie a azylu: Príloha I – Vybrané projekty na spolufinancovanie Európskou Komisiou z rozpočtu pre rok 2004 pre program AENEAS.* [cit.2012-03-11]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2006&nu_doc=26>

v host'ovskej krajine. Náklady boli približne 2 milióny eur. Druhý program zahŕňal popri Ukrajine všetky krajiny východnej Európy, južného Kaukazu a Strednej Ázie. Aktivity v rámci tohto programu boli štvorakého charakteru: podpora výmeny informácií na regionálnej úrovni a boj proti falšovaniu dokladov; potrestanie pašerákov a ochrana a reintegrácia obetí; zvyšovanie povedomia a pozornosti migrantov; školenie zamestnancov pre odhaľovanie falšných dokladov. Celkové náklady boli vo výške 5 miliónov eur.⁶³

Podľa vyjadrení Ministerstva zahraničných vecí Ukrajiny v januári 2012 sa v kontexte európskej integrácie za prioritu považuje, popri podpísaní asociačnej dohody a dokončenia zóny voľného obchodu, práve zrušenie vízového režimu pre občanov Ukrajiny.⁶⁴ Ako už bolo spomínané, Ukrajina pre občanov EÚ vízovú povinnosť zrušila už v roku 2005. V oblasti vízovej liberalizácie funguje na základe Akčného plánu pre liberalizáciu vízového režimu, ktorý obsahuje kritériá EÚ. Medzi ne patria bezpečnosť dokumentov vrátane biometrie, boj proti nelegálnej migrácii vrátane readmisie, či verejný poriadok a zabezpečenie základných práv a slobôd. V súčasnosti sa pracuje na legislatívnej časti Akčného plánu, ktorá musí zosúladiť všetky relevantné právne akty so štandardmi EÚ. V druhej časti by už malo dochádzať k praktickej implementácii revidovanej legislatívy. Koordinačné centrum, hlavný orgán pracujúci na prvej, legislatívnej fáze, spolu s podporou ukrajinského prezidenta a parlamentu už dosiahli značné výsledky a dokončili približne 80 – 85% práce ohľadom vytvárania legislatívy potrebnej na zrušenie vízového režimu ukrajinských občanov do EÚ. O snahe urýchliť integráciu Ukrajiny do európskych štruktúr potvrdilo aj nariadenie súčasného ukrajinského prezidenta, Viktora Janukoviča, vláde, aby schválila plán opatrení týkajúcich sa priorit európskej integrácie pre rok 2012 a aby predseda vlády, Mykola Azarov, prijal opatrenia na dokončenie procedúr potrebných pre zavŕšenie a vstupu do platnosti Asociačnej dohody a pripravil Akčný plán na implementáciu Národného programu pre adaptáciu ukrajinskej legislatívy európskym štandardom.

⁶³ Európska komisia: *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade, Tematický program pre spoluprácu s tretími krajinami v oblastiach migrácie a azylu: Príloha II – Ročný pracovný program AENEAS 2005.* [cit.2012-03-11]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2006&nu_doc=26>

⁶⁴ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine: *The implementation of visa-free regime with EU – one of the most pressing tasks in a context of European integration.* [cit. 2012-04-10]. Dostupné na internete: <<http://www.president.gov.ua/en/news/23180.html>>

Problémom ostáva charakter Ústavy Ukrajiny. V roku 2004 sa uskutočnila reforma Ústavy, ktorá mala za následok zmenu politického systému štátu, a to z parlamentnej na parlamentno-prezidentskú republiku. Hlavným nedostatkom novely ústavného zákona bolo vynechanie Ústavného súdu z povinného procesu právnej analýzy a dohľadu nad procesom novelizácie, čo bolo považované za nedemokratický krok. Nová Ústava a proces novelizácie bol kritizovaný niektorými predstaviteľmi vlády, opozíciou, právnymi expertmi aj občanmi. Prvým pokusom anulovať ústavné zmeny bol pokus Julie Tymošenkovej v roku 2007, ale v dôsledku nesprávneho podania návrhu a dokumentov nebol úspešný. Neskôr, v roku 2010, skupina ukrajinských poslancov podala žiadosť na Ústavný súd, aby vyhlásil novelu Ústavy z roku 2004 za protiústavnú a umožnil buď zmenu tejto novely alebo návrat k zneniu Ústavy z roku 1996.⁶⁵ V súčasnosti je vytvorené Ústavné zhromaždenie, ktoré zahŕňa predstaviteľov vedeckej a odbornej obce a verejných organizácií, aby sa ukončil celý ústavný proces a Ukrajina sa mohla vrátiť na demokratickú cestu a k európskym hodnotám.

Janukovič sa o pozitívne sa rozvíjajúcich vzťahoch medzi Ukrajinou a EÚ vyjadril, že vzájomné vzťahy „neboli nikdy viac predvídateľné ako počas posledných jeden a pol roka. ... je to úspech politických síl a občianskej spoločnosti na Ukrajine.“⁶⁶ Tvrdí tiež, že Európa je voľbou občanov, ktorí chcú dosiahnuť európsky štandard kvality života.

⁶⁵ Worldwide News Ukraine: *Ukraine's constitutional reform of 2004. Brief legal overview*. [cit.2012-04-10]. Dostupné na internete: <http://wnu-ukraine.com/files/constitutional_court.pdf>

⁶⁶ Janukovič Viktor, President of Ukraine – Official website: *President: European integration is Ukrainian citizens' choice*. 2011. [cit.2012-04-10]. Dostupné na internete: <<http://www.president.gov.ua/en/news/22265.html>>

6. Výzvy susedskej politiky

6.1 Výzvy Európskej politiky susedstva

Napriek tomu, že projekt EPS funguje už siedmy rok, a doterajšie aktivity EÚ v rámci politiky priniesli výsledky, existuje množstvo bariér, ktoré dosah tejto politiky obmedzujú. Prvou prekážkou môžu byť súčasné problémy Európskej únie a snaha vyrovnáť sa s nimi. Otázna je preto absorpčná kapacita EÚ prijímať nové záväzky voči partnerom a podporovať rozširovanie pri aktuálnom politickom a ekonomickom prostredí. Vnútorne problémy EÚ tlačia členské vlády a inštitúcie EÚ, aby sa ich pozornosť venovala v prvom rade vyriešeniu týchto otázok. Ambície EÚ smerom navonok v susedských štátoch a schopnosť spúšťať veľké projekty a úspešne ich dokončiť je preto obmedzená. Finančné prostriedky vymedzené pre EPS sú obmedzené.

Pokiaľ ide o možnosti a kapacity štátov, na ktoré sa EPS vzťahuje, ich charakteristiky a súčasná situácia predstavujú taktiež limitujúci faktor pre aktivity EPS. V mnohých štátoch prevláda vo verejnej ale aj v súkromnej sfére korupcia, logika politického a ekonomického riadenia štátu je vzdialená európskemu modelu. Navyše väčšina partnerských krajín je politicky nestabilných a patrí medzi slabé štáty z inštitucionálneho hľadiska, ale aj čo sa týka verejnej správy a administratívy. Všetky tieto faktory vedú k zníženej schopnosti efektívne prijímať externú podporu a realizovať akékoľvek zásadné reformy. Geografická blízkosť Ruskej federácie a historické väzby štátov ako Ukrajina a Bielorusko práve na Rusko je faktor, ktorý podkopáva snahy EÚ a EPS preorientovať politiky takýchto krajín na proeurópske zameranie. Ukrajina aj Bielorusko prijímajú často s nevôľou, alebo s ľahostajnosťou reformy ponúkané prostredníctvom Európskej politiky susedstva, keďže sa nechcú podriaadiť európskemu diktátu a jej politickému modelu. Proklamovanie európskeho smerovania politik partnerských krajín je v niektorých prípadoch len symbolické a zároveň je to možnosť profitovať zo zdrojov a kapacít Európskej únie. Na druhej strane EÚ rozširuje svoj vplyv a postavenie ako svetového aktéra a šíri svoje hodnoty ďalej na východ. Za najväčšiu slabosť EPS sa však naďalej považuje chýbajúca perspektíva členstva. Susedné partnerské štáty preto ani nemajú až tak silnú motiváciu zavádzať reformy. EPS však nikdy perspektívu členstva nesľubovala a zdôrazňovala len snahu o vzájomné priblíženie a interdependenciu. Musí sa zamerať na

dôkladné vypracovanie Akčných plánov, aby bola možná realizácia reforiem prostredníctvom finančnej podpory a poskytnutím technickej asistencie.

Dôležité je určiť, aké všetky ciele sleduje EÚ zavedením EPS. Okrem bežne spomínaných motívov a dôvodov zabráňovať vytváraniu nových deliacich línií medzi rozširujúcou sa Európskou úniou a novými susediacimi štátmi a vytvoriť tak stabilnú a bezpečnú zónu a prostredie pre spoluprácu, je možné chápať EPS aj z pohľadu teórie realizmu. Európska únia ako svetový aktér, ktorý sa snaží posilňovať svoj vplyv a priblížiť sa najväčším svetovým hráčom a zároveň upevňovať stabilitu a bezpečnosť regiónu práve prostredníctvom EPS vytvára akúsi nárazníkovú zónu spriatelенých štátov a presadzuje svoj vplyv v susediacich regiónoch. Zároveň sa chráni pred vplyvom iných mocností, resp. pred niekedy nepredvídateľným správaním samotných susedných štátov. Popri bezpečnostných aspektoch je potrebné brať do úvahy aj ekonomické aspekty, čiže snahu EÚ rozšíriť svoj ekonomický vplyv, ktorý prinesie zvýšenie investičných a obchodných možností a získanie nástrojov na ovplyvňovanie hospodárskych politík v štátoch zahrnutých do EPS. Podľa niektorých autorov napriek deklarovaným myšlienkam spojených s EPS, Európska únia namiesto budovania symetrických vzťahov presadzuje svoje záujmy a EPS sa tak stáva nekoloniálnym projektom⁶⁷. Očividná nerovnováha medzi záväzkami EÚ a jej susedov spochybňuje možnosť vytvorenia rovnocenného partnerstva.⁶⁸

Otázkam efektívnosti politiky susedstva a hodnoteniam aktivít Európskej únie vo východnej Európe sa venujú napríklad autori Pawel Swieboda, či Maria Sadowska z Centra pre európsku stratégiu vo Varšave – DemosEurope. Vo svojom príspevku o Východnom partnerstve autori hodnotia postoj zainteresovaných krajín voči tejto iniciatíve. Východné partnerstvo je paralelou euro-stredomorského partnerstva iniciovaného Francúzskom. EPS bolo spustené v čase najväčšieho európskeho rozširovania, preto ponúknutie partnerstva štátom východnej Európy bez perspektívy členstva bolo susednými štátmi považované za podozrivé. Poľsko-švédsko iniciatíva Východného partnerstva bola vnímaná niektorými len ako inak ponímaná EPS, inými zas ako nový strategický program, v rámci ktorého bude EÚ viac zainteresovaná na dianí vo svojej bezprostrednej blízkosti. Východné partnerstvo považujú za koniec EPS, ako sme ju

⁶⁷ KRATOCHVÍL, P - HORKÝ, O.: Znovuzrození evropského kolonialismu? Odvrácená tvář Evropské politikysousedství. In *Mezinárodní politika*. Roč. 33. č. 4, 2009. s. 7. [cit.2012-04-10].Dostupné na internete: <http://www.dokumenty-iir.cz/Kratochvil/MP_Znovuzrozeni.pdf>

⁶⁸ DEBNÁROVÁ, L: Európska politika susedských vzťahov – hľadanie nových foriem partnerstva. In *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov v roku 2010*. 2010. [cit.2012-04-01]. Dostupné na internete: <http://fmv.euba.sk/files/Zbornik_prispevkov_MDK_2010.pdf>

a sociálnom dialógu ako prostriedkov pre budovanie a posilňovanie svojho vplyvu v susedných regiónoch sa stretli s nezáujmom až s ľahostajnosťou Moskvy. EÚ má navyše nevýhodu v dôsledku nedostatku skúseností a tradícií v oblasti vlastnej zahraničnej politiky a v jednotných spoločných akciách v tejto oblasti. Práve Rusko spočiatku vnímalo EPS ako už spomínaný nástroj na vytvorenie zóny vplyvu Európskej únie. V ruskom diskurze o EPS prevláda názor, že rétorika EÚ o „prstenci priateľov“ je len inými slovami vyjadrená myšlienka vytvoriť stratégiu, pre pripútanie si susedov. Politiku susedstva vníma ako nástroj pre rozšírenie záujmov EÚ bez toho, aby brala do úvahy legitímne záujmy partnerských štátov. Výsledkom má byť presadenie vlastných záujmov EÚ a posilnenie svojho postavenia ako regionálneho aj svetového aktéra. Pozícia a vzťahy s Ruskom môžu mať ešte rozhodujúci dopad na vonkajšie vzťahy EÚ so susednými štátmi, rovnako aj na riešenie tzv. „zamrznutých konfliktov“, ako je napríklad konflikt v Gruzínsku. Výzvou pre EÚ je nájsť vhodný rámec pre vzťahy s Ruskom. V súčasnosti má Rusko štatút strategického partnera, platný právny rámec tvorí Dohoda o partnerstve a spolupráci. Ani postoj samotných členských štátov voči Rusku nie je jednotný. Pre niektorých je Rusko strategický partner pri riešení medzinárodných problémov, ale aj v hospodárskej a energetickej oblasti. Na druhej strane pre niektoré členské štáty EÚ predstavuje skôr hrozbu. Dosiahnutie konzistentnosti a koordinácie postojov členských štátov voči Rusku môže byť kľúčovým pre tvorbu účinných politík voči Rusku. Dôležitým je tiež aktívnejšie presadzovanie európskych princípov demokracie a vlády zákona zo strany EÚ.⁷¹

6.2 Alternatívy Európskej politiky susedstva

Európsku politiku susedstva sprevádzajú mnohé kritické ohlasy. Viditeľnejšie výsledky pri riešení medzinárodných problémov v regióne EÚ a jej susedstva sú relatívne malé. V protiklade s proklamovaným cieľom prehĺbovať medzilidské kontakty a posilňovať humanitárne a sociálne oblasti stojí prísna regulácia migrácie a vízového styku. Napriek tomu sa však problémy s nelegálnou imigráciou do EÚ nepodarilo vyriešiť. Rovnako ani iné dlhotrvajúce konflikty. Dalo by sa povedať, že výsledky sú dosahované skôr na nižšej úrovni, v oblasti cezhraničnej spolupráce, či prostredníctvom konkrétnych projektov napríklad v oblasti investícií. Kritické ohlasy sa objavili práve v súvislosti s tým,

⁷¹ DEBNÁROVÁ, E: Európska politika susedských vzťahov – hľadanie nových foriem partnerstva. In *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov v roku 2010*. 2010. Dostupné na internete: <http://fmv.euba.sk/files/Zbornik_prispevkov_MDK_2010.pdf>

že dosahované výsledky nie sú až také viditeľné ako sa očakávalo. Popri východnej a južnej dimenzii, ktoré tvoria súčasť EPS, preto vznikli aj iné iniciatívy alebo alternatívy, ktoré by mohli doplniť, resp. nahradiť EPS. Za iniciatívu, ktorá posilňuje regionálnu spoluprácu je považovaná napríklad Čiernomorská synergia. Zahájená bola v Kyjeve v roku 2008. Zameriava sa na spoluprácu na jednej strane medzi štátmi pri pobreží Čierneho mora, na druhej strane medzi EÚ a regiónom ako celkom. Čiernomorská synergia neodporuje v žiadnom ohľade Rusku, keďže samotný čiernomorský región je orientovaný proruský. Do popredia sa kladú aktivity na regionálnej úrovni, odpovedanie na príležitosti a výzvy pri riešení „zmrazených konfliktov“ prostredníctvom väčšej európskej angažovanosti. Na úspešnosť čiernomorskej iniciatívy bude mať vplyv najmä zapojenie sa Turecka a Ruska a vývoj ich vzťahov s EÚ.

Za jednu z alternatív pre EPS sa javí model „variabilnej geometrie“.⁷² Ide o prístup už dávnejšie uplatňovaný pri rôznych oblastiach európskej integrácie, ako je vytváranie menovej únie, Schengenského priestoru, či mechanizmus posilnenej spolupráce. Model variabilnej geometrie predpokladá rozdelenie štátov na jadro a perifériu, v závislosti od miery doterajšej integrácie. Presun štátov z periférie do jadra musia schváliť všetky štáty, ktoré toto jadro tvoria. Žiaduce je dosiahnuť presun všetkých štátov, po splnení špecifických podmienok, do jadra. Partnerské krajiny, ktoré by splnili podmienky oprávňujúce ich na účasť vo vybraných politikách by mohli postupovať vpred. Zároveň by krajiny, ktoré by podmienky neplnili, mali motiváciu pristupovať k hlbším reformám. Možnosť účasti na vybraných politikách by sa stala realistickejšou. EPS by sa tak mohla stať konkrétnou náhradou rozširovania pre krajiny, ktoré nemajú právo stať sa kandidátmi, a zároveň by sa mohla podobať dlhodobej predvstupovej stratégii pre krajiny, ktoré majú právo na väčšie očakávania.

⁷² DEBNÁROVÁ, L: Európska politika susedských vzťahov – hľadanie nových foriem partnerstva. In *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov v roku 2010*. 2010. Dostupné na internete: <http://fmv.euba.sk/files/Zbornik_prispevkov_MDK_2010.pdf>

Záver

Pri skúmaní problematiky susedskej politiky a rozvoja susedských vzťahov v Strednej Európe a ďalej smerom na východ som dospela k záveru, že susedská politika plní viacero funkcií v závislosti od objektu, na ktorý sa vzťahuje. Pohraničné regióny sú často ohniskom destabilizujúcich javov, kde vznikajú problémy a konflikty medzi príslušnými susednými štátmi. Sú miestom stretu dvoch národov z rozdielneho kultúrneho, jazykového a historického zázemia. Významným faktorom, ktorý vplýva na zhoršenie susedských vzťahov je navyše aj politická situácia. Etnocentrické, či radikálne pravicové národné strany, ak sú pri moci, predstavujú brzdiaci faktor pre interkultúrny dialóg medzi národmi.

Správne mierená susedská politika je rozhodujúcim nástrojom pri hľadaní riešenia na problémy vyplývajúce zo stretu dvoch národov a kultúr a vedie k budovaniu kvalitatívne lepších vzťahov, najmä pokiaľ ide o občianske spolužitie a predchádzanie konfliktom. Výsledkom je celková stabilizácia regiónu.

V súčasnosti sú vnútorné hranice Európskej únie odstránené vznikom Schengenského priestoru. Dosiahlo sa vytvorenie zóny voľného pohybu osôb a tovaru vo vnútri únie. Napriek tomu, že európski občania sa môžu slobodne pohybovať a nie sú obmedzovaní hraničnými kontrolami, neboli odstránené všetky bariéry. Je náročné vytvoriť skutočnú európsku identitu v praxi. Občania európskych štátov sa zriedkakedy identifikujú ako Európania. Naopak, hlásia sa skôr výlučne ku štátu, ktorého sú občanmi, resp. v ktorom žijú. V tomto kontexte môžeme pozorovať, popri stabilizujúcej funkcii susedskej politiky, aj druhú dimenziu tejto politiky, ktorou je prehľbovanie vzťahov medzi európskymi občanmi a vytváranie kultúrneho dialógu. Otvorenie hraníc neznamená automatické vytvorenie priestoru s fungujúcou interkultúrnou komunikáciou. V predloženej diplomovej práci sme ukázali, že susedská politika prispieva k odstraňovaniu bariér a predsudkov voči iným kultúram, prostredníctvom čoho možno očakávať približovanie sa k európskej identite a stotožňovanie sa s európskym občianstvom, ktoré by bolo spoločnou charakteristikou a tým aj východiskovým bodom pre budovanie dobrých susedských vzťahov. Tento proces však musí byť postupný, vytváraný posilňovaním interkultúrnych kompetencií. Susedská politika otvára nové možnosti interkultúrnej komunikácie, susedského dialógu a tým prehľbovania integrácie o nový sociálny rozmer. Dospeli sme k záveru, že susedská politika prispieva k vytváraniu regionálnych zoskupení a regionálnej identite občanov v rámci euroregiónov. Možno

očakávať, že susedská politika bude nástrojom zahraničnej politiky zúčastnených štátov podporujúcich celoeurópsku integráciu. Spolupráca je založená na rovnakých kultúrnych a intelektuálnych hodnotách a tradíciách, ktoré majú štáty záujem uchovávať. Podporujú integráciu a spoluprácu v oblastiach ako je vzdelávanie, veda, výmena informácií, turistika a šport.

Pri skúmaní politiky susedstva som sa v práci zamerala aj na jej vplyv vo vzťahu k nečlenským štátom Európskej únie. V kontexte dopadu susedskej politiky smerom navonok, pre účely splnenia cieľov diplomovej práce na štáty susediace s EÚ na východnej hranici, môže susedská politika poslúžiť na ďalšie rozširovanie EÚ. V tomto prípade hovoríme o oficiálnej politike EÚ - Európska politika susedstva. Svojimi projektmi predchádza vytváraniu deliacich línií medzi štátmi Európskej únie a šestnástimi partnerskými štátmi. Podmienkou na získanie technickej a finančnej podpory od Európskej únie je demokracia, či zdieľanie európskych hodnôt. Po splnení podmienok spolupráce, čo sa väčšine partnerských krajín úspešne podarilo, využívajú zdroje EÚ na realizáciu projektov týkajúcich sa hospodárstva, energetiky, životného prostredia, dopravy, či sociálnej a humanitárnej oblasti. Výsledkom je vytváranie zóny stability, budovanie partnerských vzťahov a spolupráce so štátmi a rozširovanie vplyvu EÚ a európskych hodnôt smerom na východ. Súčasťou EPS je aj cezhraničná spolupráca a všetky spomenuté formy a oblasti spolupráce vedú okrem posilnenia obchodných vzťahov aj k zlepšeniu medziľudských kontaktov.

Možno konštatovať, že pozornosť politiky susedstva je upriamená na občiansku spoluprácu a medziľudský dialóg, do všetkých otázok zahraničnej politiky štátov Európska politika susedstva zasahuje len v minimálnej miere. Aj tento fakt môže byť jedným z dôvodov, prečo výsledky aktivít susedskej politiky nie sú viditeľné širokej verejnosti. Cieľom totiž nie je riešiť veľké medzinárodné otázky, ale rozšíriť dialóg medzi ľuďmi. Politika susedstva je výzvou pre zlepšenie občianskeho spolužitia na hraniciach, ale často aj vo vnútri štátu. V práci som dospela k záveru, že práve politika susedstva predstavuje stabilizujúci prvok, ktorý umožní hľadať možnosti spolupráce a predchádzať konfliktom na hraniciach, respektíve riešiť ich mierovou cestou v prípade ich existencie.

Pri ďalšom skúmaní susedskej politiky sme vychádzali z názoru, že susedné štáty a ich občanov netreba považovať za cudzincov. Pohraničné regióny, napriek svojej odlišnosti, poskytujú možnosti na blízku spoluprácu s regiónmi na druhej strane hranice. Vo väčšine prípadov je potenciál spolupráce väčší ako medzi regiónmi vo vnútri štátu, vzhľadom k tomu, že pohraničné regióny sú považované za periférne a zdieľajú rovnaké

alebo podobné problémy, čelia podobným výzvam, alebo majú historické či kultúrne väzby. Dôležitým referenčným bodom, ku ktorému sme dospeli je vytváranie cezhraničnej spolupráce či už medzi štátmi, regiónmi a občanmi. Takto sa môže vytvoriť spoločná európska identita alebo občianstvo, čo môže byť riešením v prípade, že neexistujú spoločné kultúrne, historické ani politické záujmy.

Svoj cieľ práce sme splnili a podarilo sa nám ukázať, že Európska politika susedstva je účinný politický nástroj prehĺbovania integrácie. O to viac, že môže byť nápomocná priamo na miestnej úrovni na obidvoch stranách hraníc v prípade, že pretrvávajú negatívne sedimenty tradičných aminorít, ktoré sa usadili medzi pôvodným obyvateľstvom v pohraničných oblastiach.

Zoznam použitej literatúry

Monografie

1. KUPER, A. 1999. *Culture: The Anthropologists' Account*. 3.vyd. Cambridge/Londýn: First Harvard University Press, 1999. 299 s. ISBN 0-674-00417-5.
2. TAYLOR, Ch. 2001. *Multikulturalismus – Zkoumání politiky uznání*. Nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR. 2001. 183 s. ISBN 80-7007-161-3.
3. ZÁGORŠEKOVÁ, M. 2011. *Medzikultúrne vzťahy*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2011. 114 s. ISBN 978-80-225-3176-4.

Články zo zborníkov

4. ALAGOZ, H. 2008. The Impact of the European Neighbourhood Policy on Turkey. In *Central-European Case Studies*. 2008, 2.vydanie, UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft, 2008. ISSN 2060-0461. [cit.2011-11-01]. p.12-31. Dostupné na internete: <<http://www.sze.hu/blszk/bss2010/CEIC2008vol.pdf>>
5. BOLEČEKOVÁ, M. 2008. Management of Migration as a Part of the European Neighbourhood Policy. In *Élargissement et Politique européenne de voisinage. Enlargement and european neighbourhood policy*. Brusel: Bruylant. 2008. ISBN 978-2-8027-2666-1. p.171-181.
6. ČAJKA, P.-RÝSOVÁ, L. 2010. Cross-border Cooperation and Current Geopolitical Situation in Europe. In *L'Ukraine, entre intégration et partenariat. Ukraine, between integration and partnership*. Brusel: Etablissements Emile Bruylant S.A. 2010. ISBN 978-2-8027-2867-2. p.65-73.
7. DEBNÁROVÁ, L. 2010. Európska politika susedských vzťahov – hľadanie nových foriem partnerstva. In *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov v roku 2010*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2010. ISBN 978-80-225-3034-7. s.31-46. [cit.2012-04-01]. Dostupné na internete: <http://fmv.euba.sk/files/Zbornik_prispevkov_MDK_2010.pdf>
8. FORTIER, J. 2010. L'Ukraine après 20 ans de construction nationale, entre transformation internes et politique de voisinage. In *L'Ukraine, entre intégration et partenariat. Ukraine, between integration and partnership*. Brusel: Etablissements Emile Bruylant S.A. 2010. ISBN 978-2-8027-2867-2. p.11-35.
9. GELLA, T. 2008. The Relations of Russia with the European Union and the CIS Countries and the European Neighbourhood Policy. In *Élargissement et Politique européenne de voisinage. Enlargement and european neighbourhood policy*. Brusel: Bruylant. 2008. ISBN 978-2-8027-2666-1. p.135-150.

10. GURA, R. 2010. Slovaquie-Ukraine. Un bon voisinage? In *L'Ukraine, entre intégration et partenariat.Ukraine, between integration and partnership*. Brusel: Etablissements Emile Bruylant S.A. 2010. ISBN 978-2-8027-2867-2. p.125-134.
11. KAZANSKÝ, R. 2008. Transregional Cooperation in the Central Europe – Successful Sample of the V4 Cooperation for Neighbourhood Policy Development. In *Élargissement et Politique européenne de voisinage. Enlargement and european neighbourhood policy*. Brusel: Bruylant. 2008. ISBN 978-2-8027-2666-1. p.253-261.
12. KRATOCHVÍL, P - HORKÝ, O.: Znovuzrození evropského kolonialismu? Odvrácená tvář Evropské politiky susedství. In *Mezinárodní politika*. Roč. 33. č. 4, 2009. ISSN 0543-7962. s.6-9. [cit.2012-04-10]. Dostupné na internete: <http://www.dokumenty-iir.cz/Kratochvil/MP_Znovuzrozeni.pdf>
13. ROUET, G. 2008. Politique de voisinage et identité européenne: Quel projet et quel avenir?. In *Élargissement et Politique européenne de voisinage. Enlargement and european neighbourhood policy*. Brusel: Bruylant. 2008. ISBN 978-2-8027-2666-1. p. 27-50.
14. SHUTOVSKA, O. 2008. Independent Ukraine and the European Union. How much is done and to be done from a legal perspective. In *Central-European Case Studies*, 2.vydanie. ISSN 2060-0461. [cit.2012-04-01]. p.172-189. Dostupné na internete: <<http://www.sze.hu/blszk/bss2010/CEIC2008vol.pdf>>.
15. SKLENKOVÁ, V. 2010. The Framework of the Cross-border Cooperation Under the European Neighbourhood Policy. In *L'Ukraine, entre intégration et partenariat.Ukraine, between integration and partnership*. Brusel: Etablissements Emile Bruylant S.A. 2010. ISBN 978-2-8027-2867-2. p.51-63.
16. TEREM, P. 2010. Transfrontier regions as the bridges of European integration process. In *L'Ukraine, entre intégration et partenariat.Ukraine, between integration and partnership*. Brusel: Etablissements Emile Bruylant S.A. 2010. ISBN 978-2-8027-2867-2. p.39-50
17. ZÁGORŠEKOVÁ, M. 2010. Balkan Syndrome and the Policy of Neighbourhood in Central Europe. In *L'Ukraine, entre intégration et partenariat.Ukraine, between integration and partnership*. Brusel: Etablissements Emile Bruylant S.A. 2010. ISBN 978-2-8027-2867-2. p.87-96.
18. ZASLAVSKAJIA, N. 2008. The EU's Eastern Enlargement and the Prospects of Political Cooperation with Russia. In *Élargissement et politique européenne de voisinage. Enlargement and european neighbourhood policy*. Brusel: Bruylant. 2008. ISBN 978-2-8027-2666-1. p.121-133.

Elektronické články

19. BITUŠÍKOVÁ A. 2010. *Diverzita*. [online]. Nadácia Milana Šimečku, 2010. [Cit. 2011-11-01] Dostupné na internete <<http://multikulti.sk/pojmy/diverzita.html>>
20. CEI-Central European Initiative. [s.a.]. Missions and objectives. In *Central European Initiative*. [online]. [Cit.2011-11-10]. Dostupné na internete: <<http://www.ceinet.org/content/mission-and-objectives>>
21. CENTROPE. [s.a.]. Európske rozhranie. In *Centrope - Central european region*. [online]. [cit. 2011-10-10]. Dostupné na internete: <<http://www.centrope.com/sk/region-centrope/centrope-prehľad>>
22. Čaplovič, D. 2008. *Pozícia strednej Európy v európskej politike. Nemecký pohľad*. [online]. Vystúpenie podpredsedu vlády SR na ekonomickom fóre v Krynici, 11.9.2008. [Cit.2011-09-10]. Dostupné na internete: <http://www.government.gov.sk/14010/prihovor-podpredsedu-vlady-sr-na-pristupeni-slovenskych-firiem-a-organizacii-k-iniciative-osn-global-compact.php?den=2010-03-01&art_datum_od=&art_datum_do=>>
23. EURACTIV. 2007. Pokračovanie podpory pre euroregióny dostalo zelenú. In *Európska únia: portál o EÚ*. [online]. 4.4.2007. [Cit. 2011-11-01]. Dostupné na internete <<http://www.euractiv.sk/regionalny-rozvoj/clanok/pokracovanie-podpory-pre-euroregiony-dostalo-zelenu>>
24. Europa. 2006. Cooperation with Non-EU Member Countries in the areas of migration and asylum. In *Portál Európskej únie: Summaries of EU legislation*. [online]. 1.4.2006. [cit. 2012-03-15]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/114510_en.htm>
25. Europa. 2008. Common classification of territorial units for statistical purposes. In *Europa: Summaries of EU legislation*. [online]. 9.1.2008. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/management/g24218_en.htm>
26. Europa. 2010. Dohody o partnerství a spolupráci (APC): Rusko, východní Evropa, jižní Kavkaz a Střední Asie. In *Europa: přehledy právních předpisu EU*. [online]. 29.9.2010. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_cs.htm>
27. Europa. 2010. Financing instrument for development cooperation – DCI (2007 – 2013). In *Portál Európskej únie: Summaries of EU legislation*. [online]. 20.10.2010. [cit. 2012-03-10]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/114173_en.htm>

28. Európska komisia. 2010. The Policy: What is the European Neighbourhood Policy. In *Európska únia: Portál Európskej komisie*. [online]. 30.10.2010. [Cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm>
29. Európska komisia. 2012. European Neighbourhood and Partnership Instrument. In *Európska únia: Portál Európskej komisie*. [online]. 17.2.2012. [Cit. 2012-03-10]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/overview/index_en.htm>
30. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. [s.a.]. Belarus. In *Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť*. [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.eeas.eu/belarus/index_en.htm>
31. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. [s.a.]. European Neighbourhood Policy – Overview. In *Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť*. [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.eeas.eu/enp/index_en.htm>
32. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. [s.a.]. Georgia. In *Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť*. [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://eeas.europa.eu/georgia/index_en.htm>
33. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. [s.a.]. Moldova. In *Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť*. [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.eeas.eu/moldova/index_en.htm>
34. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. [s.a.]. Ukraine. In *Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť*. [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.eeas.eu/ukraine/index_en.htm>
35. Európsky parlament. 2011. The EU's External Relations, The European Neighbourhood Policy (enp) and the Eastern Partnership (eap). In *Európska únia: Portál Európskeho parlamentu*. [online]. Máj 2011. [cit. 2011-11-30]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/displayFtu.do?language=en&language=FR&id=74&ftuId=FTU_6.3.3.html>
36. JIROUŠEK J. 2004. *Euroregiony na Slovensku*. 12.7.2004. [Cit. 2011-11-01]. Dostupné na internete <<http://www.euractiv.sk/regionalny-rozvoj/analyza/euroregiony-na-slovensku>>
37. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. 2012. The implementation of visa-free regime with EU – one of the most pressing tasks in a context of European integration. In *Government portal MFA- Web portal of Ukrainian government*. [online]. 25.1.2012. [cit.2012-04-10]. Dostupné na internete: <<http://www.president.gov.ua/en/news/23180.html>>
38. President of Ukraine – Official website. 2011. President:European integration is Ukrainian citizens' choice. In *Oficiálna stránka prezidenta Ukrajiny Viktora Janukoviča*. [online]. 12.12.2011. [cit.2012-04-10]. Dostupné na internete: <<http://www.president.gov.ua/en/news/22265.html>>

39. President of Ukraine – Official website. 2012. Khoroshkovskiy: We want to become members of the European family. This - the goal of the country and my personal goal. In *Oficiálna stránka prezidenta Ukrajiny Viktora Janukoviča*. [online]. 28.2.2012. [cit. 2012-04-10]. Dostupné na internete: <http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=245000495&cat_id=244314975>
40. President of Ukraine – Official website. 2012. President emphasizes importance of expert proposals on Constitution amendment. In *Oficiálna stránka prezidenta Ukrajiny Viktora Janukoviča*. [online]. 24.2.2012. [cit.2012-04-10]. Dostupné na internete: <<http://www.president.gov.ua/en/news/23096.html>>
41. President of Ukraine – Official website. 2012. President instructs Government to approve European integration priority measures plan for 2012. In *Oficiálna stránka prezidenta Ukrajiny Viktora Janukoviča*. [online]. 1.3.2012. [cit.2012-04-10]. Dostupné na internete: <<http://www.president.gov.ua/en/news/23180.html>>
42. PRODI, R. 2002. *L'Europe élargie Une politique de proximité comme clé de la stabilité*. [online]. Europa- Press Releases rapid: Prejav Predsedu Európskej komisie Romana Prodiho, Brusel: 5.12.2002. [cit. 2012-04-15]. Dostupné na internete: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/02/619&format=HTML&aged=1&language=FR&guiLanguage=en>>
43. ŚWIEBODA, P. - SADOWSKA, M. 2008. Eastern Partnership – Good Start, Hard Labor to Come. In *demosEuropa – centre for European strategy*, [online]. 9.12.2008. [cit. 2012-04-12]. Dostupné na internete: <http://www.demoseuropa.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=254%3Awschodnie-partnerstwo-dobry-pocztek-sukces-dopierobdzie&catid=94%3A2008kom&Itemid=122&lang=en>
44. Trenčiansky samosprávny kraj. 2010. Program Stredná Európa. In *Trenčiansky samosprávny kraj*. [online]. 2012. [cit.2011-11-10]. Dostupné na internete: <<http://www.tsk.sk/sk/europska-unia/programy-eu/program-stredna-europa.html>>
45. Visegrad Group. [s.a.]. O Vyšehradskej skupine. In *International Visegrad fund, 2000-2012*. [online]. [Cit. 2012-11-10]. Dostupné na internete: <<http://www.visegradgroup.eu/v4-110412-2>>
46. Velvyslanectví Ukrajiny v České republice. [s.a.]. Umístění. In Portál Velvyslanectva Ukrajiny v České republice. [online]. [cit. 2012-04-01]. Dostupné na internete: <<http://www.mfa.gov.ua/czechia/czech/publication/content/375.htm>>

Dokumenty na internete

47. Commission of the European Communities. 2003. *Communication from the Commission: Paving the way for a New Neighbourhood Instrument*. [online]. Brusel, 1.7.2003. [cit.2012-03-10]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_393_en.pdf>
48. Commission of the European Communities. 2004. *Communication from the Commission: European Neighbourhood Policy-Strategy Paper*. [online]. Brusel, 12.5.2004. [cit.2012-04-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf>
49. Commission of the European Communities. 2004. *Communication from the Commission to the Council on the Commission Proposals for Action Plans under the European Neighbourhood Policy (ENP)*. [online]. Brusel, 9.12.2004. [cit.2012-04-15]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0795:FIN:EN:PDF>>
50. Commission of the European Communities. 2006. *Communication from the Commission to the Council and the European parliament on strengthening the European Neighbourhood Policy*. [online]. Brussel, 4.12.2006. [cit.2012-03-10]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0726:FIN:EN:PDF>>
51. Commission of the European Communities. 2007. *Communication from the Commission: A Strong European Neighbourhood Policy*. [online]. Brusel, 5.12.2007. [cit.2012-03-10]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_774_en.pdf>
52. Európska komisia. 2006. *Nariadenie (ES) č.1638/2006 Európskeho parlamentu a Rady z 24.októbra 2006, ktoré stanovuje všeobecné podmienky vzniku Európskeho nástroja pre susedstvo a partnerstvo*. [online]. Úradný vestník Európskej únie, 9.11.2006. [cit.2012-03-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/oj_1310_sk.pdf>
53. Európska komisia. 2006. *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade, Tematický program pre spoluprácu s tretími krajinami v oblastiach migrácie a azylu*. [online]. Brusel, 25.1.2006. [cit.2012-03-11]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_d oc=COMfinal&an_doc=2006&nu_doc=26>
54. Európska Komisia. 2006. *Spolupracujeme: Európska susedská politika*. [online]. Luxemburg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev, 2006. [cit. 2012-03-12]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/information/enp_brochure_sk.pdf>

55. Európska komisia. 2010. *Our neighbours: Panorama of Regional Programmes and Projects in the Eastern European Countries*. [online]. Brusel: EuropeAid Cooperation Office, 2010. [cit. 2012-03-30]. ISBN: 978-92-79-10435-0. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/documents/infonotes_east_2010_en.pdf>
56. Európska komisia. 2011. *Posilňovanie miesta Európy vo svete: Externý rozpočet na roky 2014-2020 zameraný na dodržanie záväzkov EÚ a podporu spoločných hodnôt*. [online]. Brusel: Europa- Press releases rapid, 7.12.2011. [cit.2012-03-30]. Dostupné na internete: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1510&format=HTML&aged=0&language=SK&guiLanguage=en>>
57. Európska komisia. 2011. *The Multiannual Financial Framework: The Proposals on External Action Instruments*. [online]. Brusel: Europa- Press releases rapid, 7.12.2011. [cit.2012-03-30]. Dostupné na internete: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/878>>
58. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. [s.a.]. *List of EU.Ukraine Association Agenda priorities for 2011-2012*. [online]. Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.eeas.eu/ukraine/docs/2011_12_eu_ukraine_priorities_en.pdf>
59. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. 2005. *EU/Moldova Action Plan*. [online]. Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť, 2005. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/moldova_enp_ap_final_en.pdf>
60. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. 2005. *EU/Ukraine Action Plan*. [online]. Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť, 2005. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_final_en.pdf>
61. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. 2006. *EU/Armenia Action Plan*. [online]. Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť, 2006. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/armenia_enp_ap_final_en.pdf>
62. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. 2006. *EU/Azerbaijan Action Plan*. [online]. Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť, 2006. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/azerbaijan_enp_ap_final_en.pdf>
63. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. 2006. *EU/Georgia Action Plan*. [online]. Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť. 2006. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/georgia_enp_ap_final_en.pdf>
64. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. 2006. *What the European Union could bring to Belarus*. [online]. Portál Európskej únie: Vonkajšia činnosť, 2006. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.eeas.eu/delegations/belarus/documents/eu_belarus_non_paper_1106.pdf>

65. Európsky hospodársky a sociálny výbor. 2006. Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Európska susedská politika“. [online]. *Úradný vestník Európskej Únie*, 16.12.2006. [Cit. 2011-11-30]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:309:0096:0102:SK:PDF>>
66. Ministerstvo zahraničných vecí SR. [s.a]. *Správa o plnení úloh zahraničnej politiky Slovenskej republiky v roku 2009*. [online]. [cit.2012-04-02]. Dostupné na internete: <[http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_443F9A777EA17F66C12576E90035E2CE_SK/\\$File/Sprava_2009.pdf](http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_443F9A777EA17F66C12576E90035E2CE_SK/$File/Sprava_2009.pdf)>
67. Ministerstvo zahraničných vecí SR. 2000. *Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a Kabinetom Ukrajiny o cezhraničnej spolupráci*. [online]. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky, Bratislava, 5.10.2000. [cit. 2012-03-10]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?bilateralne-dohody-a-zmluvy-o-cezhranicnej-spolupraci>
68. Rada Európskej únie. 1999. *European Council Common Strategy of 11 December 1999 on Ukraine*. [online]. Úradný vestník Európskej únie, 23.12.1999. [cit. 2012-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ukEN.pdf>>
69. Rada Európskej únie. 2003. *Bezpečná Európa v lepšom svete: Európska bezpečnostná stratégia*. [online]. Európska únia: Portál Rady Európskej únie, 12.12.2003. [cit.2012-04-15]. Dostupné na internete: <<http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIISK.pdf>>
70. Úrad vlády. 2010. *Občianska zodpovednosť a spolupráca – Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2010-2014*. [online]. TASR, August 2010. [cit.2012-04-02]. Dostupné na internete: <<http://www.tasr.sk/files/Urad%20vlady/Programove-vyhlasenie-2010.pdf>>
71. VILLE, J-L. [s.a.]. EU-Neighbourhood: From TACIS and MEDA to ENPI. [online]. Európska komisia: EuropeAid Cooperation Office. [cit. 2012-03-15]. Dostupné na internete: <http://www.aidfunding.mfa.gr/images/pdf/parousiasi_JeanLuisVille_EN>
72. Worldwide News Ukraine. [s.a.]. *Ukraine's constitutional reform of 2004. Brief legal overview*. [online]. [cit.2012-03-30]. Dostupné na internete: <http://wnu-ukraine.com/files/constitutional_court.pdf>